

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011–2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Klemáková

Církevní restituce

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2011-2014

BACHELOR THESIS

Michaela Klemáková

Church restitution

Prague 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 12.3.2014

Michaela Klemáková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především Mgr. Lukáši Novotnému, M.A., Dr. za jeho odborné vedení, podnětné rady a motivaci. Mé díky patří také všem, kteří byli ochotni se podílet na regionálním průzkumu a projevili vstřícnost při vyplňování dotazníku.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou církevních restitucí, a to jak z pohledu jejich historického kontextu, tak i současného pohledu společnosti na majetkové vyrovnání s církvemi. Pozornost je věnována teoretickému výkladu týkajícího se restitučních předpisů, církevního majetku a procesu jeho vzniku a postupného postátnění, a dále rovněž postojům politických stran, církevních hodnostářů a formování jejich současných názorů na problematiku církevních restitucí. Praktická část práce je věnována shrnutí statistických údajů týkajících se postojů české veřejnosti k mnoha dílčím otázkám ve vztahu k majetkovému vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a závěrečná kapitola je pak věnována výsledkům, analýze a shrnutí výsledků vlastního průzkumu v rámci vybrané skupiny respondentů, který mapuje jejich vztah k církvím a problematice církevních restitucí.

Klíčová slova

Církevní majetek, církve, česká veřejnost, financování, komunistické Československo, náboženství, restituce, restituční hranice, restituční předpisy, role církví ve společnosti, struktura církví, zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Annotation

The Bachelor Thesis deals with the church restitution, both in perspective of their historical context and the contemporary opinion of the society on the property settlement with churches. Attention is paid to the theoretical interpretation of the restitution law, church property and the process of its creation and gradual nationalization, and also the attitudes of political parties, dignitaries and shaping their current views on the issue of the church restitution of churches. The practical part is devoted to a summary of statistics regarding the attitudes of Czech public to the many individual questions in relation to a property settlement with churches and religious societies and final chapter is devoted to the results, analysis and summary of the results of the survey within the selected group of respondents that maps their relationship to the churches and issues of the church restitution.

Key words

Church property, church, Czech public, finance, communist Czechoslovakia, religion, restitution, restitution boundaries, restitution legislation, the role of the church in society, the structure of the church, the law on property settlement with churches and religious societies.

OBSAH:

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RESTITUCE A CÍRKVE	11
1.1 Restituce	11
1.2 Restituční předpisy	11
1.3 Restituční hranice	14
1.4 Církve a jejich struktura	16
2 CÍRKEVNÍ MAJETEK	19
2.1 Vznik církevního majetku a východiska „postátnění“	19
2.2 Zabavování církevního majetku v historii českých zemí	21
2.3 Komunistické Československo	24
2.4 Církevní majetek v číslech	25
3 DEBATA O MAJETKOVÉM VYROVNÁNÍ	28
3.1 Formování požadavků církví na vrácení majetku po roce 1989	28
3.2 Debata o zákonu č. 428/2012 sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi	32
3.3 Postoje politických stran k církevním restitucím	36
PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 ČESKÁ VEŘEJNOST A CÍRKEVNÍ RESTITUCE	40
4.1 Česká společnost a její vztah k církvím	40
4.2 Česká společnost a církevní restituce	42
4.3 Názory na různé aspekty otázky navrácení majetku církvím	44
5 EMPIRICKÁ ŠETŘENÍ – VLASTNÍ PRŮZKUM	48
5.1 Cíl průzkumu a pracovní hypotézy	48
5.2 Použité metody a postupy	49
5.3 Charakteristika souboru otázek	49
5.4 Výsledky průzkumu	51
5.5 Interpretace výsledků a závěry	54
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
SEZNAM PŘÍLOH	63

ÚVOD

Problematika církevních restitucí je, co se týče dění na naší současné politické scéně, ožehavým tématem minimálně poslední desetiletí. Výchozí hypotézou jak teoretické, tak praktické části, je skutečnost, že česká veřejnost nepřistupuje k této problematice příliš vstřícně a že se navrácení církevního majetku v současném rozsahu setkává ve společnosti s většinovým nesouhlasem. Jsou tedy církevní restituce skutečně po právu? Potvrzení či vyvrácení této teze bude hlavním cílem práce, k němuž se prostřednictvím všech jejích částí budeme snažit dospět.

Dílčím cílem teoretické části této práce je proto především nastínit historický kontext restitucí církevního majetku, a to včetně shrnutí historické linie majetkových přesunů mezi církví a státem.

Oporu celého tématu tvoří související legislativa, a to od prvních poválečných předpisů týkajících se majetkových poměrů církví a náboženských společností, přes podstatné právní předpisy z konce 20. století, až po kontroverzní zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi).

Východiskem celé práce se staly poznatky, o něž se můžeme bez pochybností opřít, a to především historická fakta týkající se církevního majetku, jeho vývoje, a především souvislost historického vývoje se současným modelem majetkového vyrovnání s církvemi.

Práce se bude v rámci stručného historického exkurzu věnovat i církevnímu majetku jako takovému. Popsán bude proces jeho vzniku a rovněž proces jeho postupného postátnění, který lze pro přehlednost rozdělit do několika vzájemně na sebe navazujících vln. Zásadním obdobím je období husitských válek a především jejich vyústění v bitvu na Bílé hoře. Dále pak vláda osvícených panovníků Marie Terezie a Josefa II. a především rok 1781, který byl završením éry postátňování. Přes snahu o kompromis po roce 1848 se dostaneme do období první republiky, které bylo opět spíše krokem zpět, tj. k omezení církevního vlastnictví a vlivu církve vůbec. Lidé měli totiž stále v paměti církevní hodnostáře z řad Němců, zcela oddané habsburské monarchii, a usilovalo se tedy spíše o co nejsilnější omezení role církve v rámci světské společnosti. Dále pak následovala nacistická okupace, která znamenala obrovské majetkové křivdy, a to spáchané nejen na církvích, ale i na všech ostatních pozemkových vlastnících. Konec veškerých snah o nápravu

těchto křivd pak znamenal únor roku 1948, kdy trend postátňování naopak opět získal podporu, i když z naprosto jiných ideologických důvodů. Pojednáno bude podrobněji i o tom, jak se vyvíjel majetek církví v éře komunistického Československa. Velmi zásadní pro toto období byl zákon č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, a ihned po únoru vydání zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, kterou byla konfiskována prakticky veškerá zemědělská a lesní půda. Prostřednictvím těchto zákonů byla církev úplně zbavena své ekonomické základny a byla od této chvíle zcela odkázána na státní pomoc.

Jedna z kapitol této části práce věnované církevnímu majetku a současnému stavu poznání bude pak zaměřena i na konkrétní číselné hodnoty týkající se rozsahu zabaveného majetku, majetku, který by měl být navrácen, a rovněž výše náhrad za majetek, který již objektivně být navrácen nemůže.

Pro hlavní cíl práce bude velmi důležitá rovněž analýza postoje české veřejnosti k problematice církevních restitucí, neboť z její strany je tento proces vnímán s velmi silnými emocemi. Rovněž jako jeden z dílčích cílů práce je zde snaha o zdůvodnění současného rigidního postoje církví, kdy neprojevují sebemenší vůli ustoupit ze svých nyní nabytých pozic ve vztahu ke státu.

Pozornosti neujde ani proces schvalování a debaty o zákonu č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Chybět nebude ani rozbor postojů politických stran ve vztahu k církevním restitucím, nicméně pro dlouhodobost a složitost diskusí bude tato podkapitola detailněji věnována především událostem posledního desetiletí.

Téma církevních restitucí je velmi aktuálním a o to více kontroverzním, neboť jak již bylo výše naznačeno a jak vyplývá z textu této práce, nepřístupuje česká veřejnost k navrácení církevního majetku právě vstřícně, nicméně o objektivním názoru občanů můžeme rovněž s úspěchem pochybovat. Navíc jedná-li se o majetek tak výrazné hodnoty, je nakonec celkem přirozené, že běžný občan vidí pouze tu na první pohled zřejmou stránku věci, a sice že stát bude „ochuzen“ o desítky miliard korun na úkor daňových poplatníků, které budou vyplaceny církvím rámci finančních náhrad. Mnozí mohou rovněž zastávat názor, že se církev uchází o vrácení svého původního majetku jen proto, že chce být vlivnou politickou silou, kterou bez zřejmého hmotného zázemí být nemůže. Jiní mohou zastávat názor (vzhledem k historii bohužel nikoli neoprávněný), že bohatství pouze více a více korumpuje církevní představitele. Svou roli zde může hrát i obava z nastolení určitého precedentu, který by mohl

znamenat, že se po vzoru církví budou domáhat majetkových restitucí i jiné subjekty.¹ Na druhé straně je zde i silná skupina těch, podle jejichž názoru církev nepostupuje při vymáhání restituce dost asertivně a jedná s malou razancí.

Nastiňme ještě stručně strukturu celé práce. Teoretická část je uvedena kapitolou zaměřenou na rozbor základních pojmů, s nimiž bude text nadále pracovat. Pojmy „restituce“, „restituční předpisy“ a „restituční hranice“ jsou základními východisky dalších odstavců práce. V rámci úvodní kapitoly bude načrtnut i vývoj religiozity evropské společnosti a vztahu společnosti k církvím a stručně rozebrána bude i současná struktura církví a náboženských společností.

Druhá kapitola se bude zabývat především historickým a srovnávacím pohledem na církevní majetek. Podrobně popsán bude rovněž proces postupného zabavování a postátnění církevního majetku.

Není možné opomenout ani některé zásadní rozpory, které rozdělují společnost na odpůrce a sympatizanty majetkových restitucí. V rámci třetí kapitoly, která se bude věnovat nastínění názorů české veřejnosti, bude využito především mediálních zdrojů a aktuálních zpravodajských článků. Analyzován bude i vývoj a formování postoje církví a rovněž proces schvalování a debaty o zákonu č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání.

Praktická část práce pak bude věnována především otázkám názoru české veřejnosti na problematiku spojenou s navrácením majetku církvím. Analyzován bude nejprve vztah české veřejnosti k církvím jako takový, a to z hlediska jejich užitečnosti, potřebnosti a důvěryhodnosti. Stranou pozornosti nezůstane ani otázka, zda se česká veřejnost o problematiku církevních restitucí vůbec zajímá a zda společnost vyslovuje spíše souhlas se současným modelem majetkového vyrovnání nebo naopak.

V rámci druhé kapitoly praktické části práce se pak budeme věnovat analýze výsledků vlastního průzkumu, v jehož rámci byl osloven stanovený počet respondentů a bylo jim položeno několik otázek, týkajících se jejich vztahu k církvím, jejich činnosti a rovněž i problematiky navrácení církevního majetku. Okruh dotazovaných byl vzhledem k jejich počtu omezen regionálně a zaměřen na oblast Kutnohorska.

Provedeno bude rovněž srovnání tohoto výzkumu s výzkumy oficiálními a zahrnut bude i vlastní názor na tuto problematiku, který se během zpracovávání této práce a během vyhodnocování a analýzy výsledků vlastního výzkumu utvořil.

¹ KALNÝ, Mojžíř. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 7.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RESTITUCE A CÍRKVE

1.1 Restituce

Pojem restituce ve své základní formě znamená obnovení původního stavu.² Není-li možná tato varianta anebo není-li z objektivních důvodů vhodná či účelná, přichází na řadu poskytnutí např. ekvivalentní věci (v kontextu majetkových restitucí by se jednalo např. o poskytnutí pozemku srovnatelné kvality jako náhrady za pozemek, který byl dotyčnému odňat v rámci majetkových přesunů v rámci některého z represivních zásahů minulých režimů). Pokud ani tato varianta není pro daný případ relevantní, přichází na řadu ekvivalentní náhrada za odňatý majetek poskytnutá v penězích.³

Po roce 1989 se pod pojmem restituce rozumí již téměř výlučně proces, v němž jsou napravovány některé majetkové křivdy způsobené v minulosti panujícími režimy.⁴

V rámci restitučního zákonodárství, jak jej známe z našeho právního řádu, je řešena restituce majetku jako způsob nápravy křivd. Tato skupina právních předpisů zasahuje zásadní měrou a již samotnou svou povahou do stability právního řádu a do principu právní jistoty. Česká republika byla jednou z prvních zemí, které se do restitučního procesu v tomto rozsahu pustily, a celá řada dalších zemí pak jejich příkladu následovala.⁵

1.2 Restituční předpisy

Ihned v úvodu je nutné zmínit, že restitučních předpisů, tj. předpisů, které si jako svůj cíl položily snahu napravit majetkové křivdy spáchané po únoru 1948, je skutečně celá řada. Nicméně cílem této práce není poskytnout čtenáři vyčerpávající

² *Restitutio in integrum*, aneb navrácení v původní stav, znamená v našem právním řádu preferenci tzv. naturální restituce, tj. v kontextu majetkových restitucí se jedná o navrácení zpět téže věci, která byla odňata, tj. obnovení stavu, který zde byl, než došlo k majetkovému přesunu.

³ Tzv. relutární náhrada.

⁴ Sagit.cz. *Restituce*. [online] [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_393.htm.

⁵ HUBÁLKOVÁ, E. *Majetkové restituce*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 82 - 95.

výčet takovýchto předpisů, ale uvést zde ty hlavní a stěžejní, jejichž význam a dopady na právní řád a systém našeho státu jsou nejvýznamnější a které jsou rovněž i nejvíce diskutovanými.

Patří sem především zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudní rehabilitaci, zákon č. 229/1991 Sb., o půdě, zákon č. 243/1992 Sb., zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákon č. 298/1990 Sb., zákon č. 173/1990 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 68/1956 Sb., o organizaci tělesné výchovy, a kterým se upravují některé další vztahy týkající se dobrovolných tělovýchovných organizací, zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, zákon č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem, atd.

Z výše uvedených předpisů dále můžeme vytknout takzvaně „před závorku“ zejména zákony č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, zákon č. 229/1991 Sb., o půdě a zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, který má přímou vazbu na dva předchozí právní předpisy.

Právě provázanost těchto zdůrazněných zákonodárných aktů a především problémy s jejich interpretací jsou příčinou problémů s aplikací těchto předpisů v praxi, které mají samozřejmě dopady na základní lidská práva a svobody a rovněž na stabilitu právního řádu.

Jako stěžejní restituční právní předpisy jsme již výše označili zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, který je v oblasti nezemědělského majetku obecným restitučním předpisem, a zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, který kromě nápravy majetkových křivd bere v úvahu i hledisko hospodářské a i ráz krajiny, který zde v době navrácení majetku existuje a který by mohl existovat, bylo-li by k restituci přistoupeno. Zákon č. 229/1991 Sb. navracel zemědělský majetek sice pouze fyzickým osobám, nicméně ve vztahu k církevnímu majetku v něm byl obsažen tzv. „blokační paragraf“, § 29, který zakotvil, že majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám až do doby, než dojde k přijetí zákonů o tomto majetku. Bylo tím sice zabráněno dalším převodům majetku do soukromé sféry, nicméně obcím, které jej měly ve správě, tím byla v mnoha případech velmi zkomplikována situace, neboť s majetkem nesměly ani jakkoli jinak nakládat či na něm stavět apod.⁶

Oba zmíněné zákony navazovaly na zásadní právní předpis v této oblasti,

⁶ DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou*. Kostelní Vydří, 2009, s. 66.

a sice na zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci. Jak je řečeno v důvodové zprávě k zákonu č. 87/1991 Sb., resp. v její všeobecné části, pak: „Vytvoření demokratické společnosti organizované v moderním právním státu předpokládá odstranění nebo alespoň zmírnění majetkových křivd v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990. Prvním krokem k uskutečnění tohoto záměru pokrokových politických stran a hnutí vytvořených po 17. listopadu 1989 bylo přijetí zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci. Již po přijetí tohoto zákona bylo zjevné, že odstranění nebo zmírnění důsledků nezákonnosti nebo neúměrných zásahů do občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv občanů v daném období nelze dosáhnout jinak než přijetím další zákonné úpravy.“⁷

Podstatné pro další výklad je i to, že zákon č. 87/1991 Sb. stanoví, že se napravují pouze křivdy spáchané v rozhodném období, tedy od 25. února 1948 do 1. ledna 1990.⁸ Tato tzv. restituční hranice se stala i v současné době předmětem častých sporů a obav, neboť její prolomení by znamenalo nedozírné problémy a závažné důsledky nejen majetkového, ale především politického a mezinárodněprávního charakteru (k tomuto viz podrobněji příslušná část věnovaná tzv. restituční hranici).

Co se týče majetkových restitucí pouze ve vztahu k církvím a náboženským společnostem, byla částečná restituce provedena dvěma zákony, a to zákonem č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, který byl později změněn zákonem č. 338/1991 Sb. Těmito dvěma zákony byly řeholním společenstvím vráceny nejdůležitější budovy, které jim umožnily obnovit jejich působení na našem území.⁹ V rámci této fáze majetkových restitucí bylo řeholním řádům vráceno cca 170 objektů. Církevním diecézím však až do dnešní doby žádný majetek vrácen nebyl (nepočítáme-li 5 budov, které byly v rámci uvedené první vlny vráceny zmiňovanými zákony olomouckému arcibiskupství). Pokud se však jedná o pozemkový majetek, který tvořil hospodářské zázemí klášterů a v nich žijících řeholních společenství, z něhož jedině bylo možné reálně financovat provoz a správu vrácených objektů, tyto rovněž řeholním společenstvím až do dnešní doby vráceny nebyly.¹⁰

⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 87/1991 Sb., Všeobecná část.

⁸ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.: „Zákon se vztahuje na zmírnění následků některých majetkových a jiných křivd vzniklých občanskoprávními a pracovněprávními úkony a správními akty, učiněnými v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 (dále jen "rozhodné období")....“

⁹ KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 26.

¹⁰ KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 13.

V návaznosti na výše zmíněné právní předpisy pak docházelo a dochází k vydávání navazujících restitučních předpisů, mezi nimiž na předním místě (alespoň pro účely této práce) stojí zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

1.3 Restituční hranice

Restituční hranice znamená z politického hlediska velmi zásadní omezení, co se týče časového rozsahu majetkových restitucí. Ve společnosti se objevily obavy z prolomení tzv. restituční hranice, tj. období, které se zohledňuje v rámci majetkových restitucí. Majetek, k jehož vyvlastnění či převedení do vlastnictví preferovaných osob došlo v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, tak je a může i nadále být předmětem majetkových restitucí (tj. i ve vztahu k církvím). Ovšem majetek, který byl takto převeden před tímto obdobím nebo po něm, předmětem restitucí být nemůže. Velké obavy v souvislosti s církevními restitucemi vyvolala právě teoretická možnost, že by mohlo dojít k prolomení této hranice. Nejvýznamnější příčinou těchto spekulací byla především obava z účinků tzv. Benešových dekretů¹¹, neboť v momentě, kdy by byla narušena hranice února 1948, bylo by nutné řešit majetkové vypořádání i s německými občany, jejichž majetek byl vyvlastněn koncem druhé světové války. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi proto výslovně zakotvuje, že jeho cílem je napravit pouze ty křivdy, které byly na církvích a náboženských společnostech spáchány po 25. únoru 1948. Zákon v ustanovení § 1 přímo obsahuje definici tzv. rozhodného období a na základě tohoto zákona se tak kompenzují pouze ty majetkové křivdy, které na straně církví a náboženských společností nastaly v tomto rozhodném období.¹² Ve výčtu právních důvodů (čili předpisů, na jejichž základě v historii docházelo k majetkovým přesunům v neprospěch církví) se nenachází ani předpisy vydané Josefem II., ani předpisy z období první republiky.

Pro zvýšení jistoty občanů bylo navíc do zákona včleněno výslovně ustanovení, že se nevydávají věci konfiskované na základě Benešových dekretů (toto ustanovení

¹¹ Pro zvýšení jistoty do zákona o majetkovém vyrovnání včleněno ustanovení, že se nevydávají věci konfiskované na základě Benešových dekretů (§ 8 odst. 1 písm. h)).“ (viz Ministerstvo kultury ČR. Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – často kladené otázky. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkev-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-vyrovnani/aktualni-informace/casto-kladene-otazky-173434/>.)

¹² Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

je obsaženo v § 8 odst. 1 písm. h) zákona).¹³

S konkrétní církví či náboženskou společností je navíc pak na základě tohoto zákona uzavírána samostatná smlouva o majetkovém vyrovnání, v níž je ze strany církve vždy prohlášeno, že veškeré nároky za jejich původní majetek, jenž se stal v rozhodném období předmětem majetkové křivdy a který se podle tohoto zákona nevzdává (protože tato křivda časově spadá mimo rozhodné období), jsou vypořádány.¹⁴

Výslovné uvádění této hranice v restitučních předpisech se děje především z důvodu dosud nejednotného názoru laické i odborné veřejnosti na téma prezidentských dekretů z období konce druhé světové války, a to především v oblasti majetkové. V důsledku činnosti soudů, a to především ústavního, se problematika dekretální novotvorby z tohoto období stala opět otevřeným tématem i v současnosti. Některé německé i rakouské snahy o navrácení velkých majetků jsou provázány snahou zasáhnout do suverenity českého státu a především do jeho vnitrostátního právního řádu. Problém tedy spočívá ve vzájemném vztahu práva mezinárodního a vnitrostátního.¹⁵ Nicméně faktem i přes dlouhé a velmi kontroverzní diskuse zůstává, že ať už byla či je forma dekretů vysvětlována jakkoli, není pochyb o tom, že šlo o projev zákonodárné moci, který byl v tehdejší mezinárodní právu plně respektován. Jednalo se tedy o plně demokratickou novotvorbu, opřenou o tehdy platné mezinárodní právo, a na této skutečnosti nemohou nic změnit ani excesy, k nimž v rámci aplikace této novotvorby docházelo.¹⁶ Bez ohledu na vše platí tedy stále zásada, že patří již do éry historie a že v dnešní době již nelze polemizovat o jejich správnosti či spravedlnosti. *„Platí přitom to, co již bylo vícekrát vyřčeno: historie má být řádně zpracována a zhodnocena a má být zdrojem poučení pro přítomnost. Ničím víc.“*¹⁷

To, že restituční předpisy až do dnešní doby setrvávají na tzv. restituční hranici má zřejmě jasné a zřetelné opodstatnění, a to především a jedině z hlediska zachování právní jistoty, neboť v případě nerespektování této hranice by v právním řádu a především ve společnosti nastal stav velmi nežádoucí.

¹³ Ministerstvo kultury ČR. *Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – často kladené otázky*. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/aktualni-informace/casto-kladene-otazky-173434/>

¹⁴ Ministerstvo kultury ČR. *Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – často kladené otázky*. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/aktualni-informace/casto-kladene-otazky-173434/>

¹⁵ PAVLÍČEK, Václav. *O České státnosti*. Karolinum 2002. Svazek I, s. 382.

¹⁶ PAVLÍČEK, Václav. *O České státnosti*. Karolinum 2002. Svazek I, s. 388.

¹⁷ NOVOTNÝ, Lukáš. *Dekrety, odsun sudetských Němců v historické paměti Čechů*. Naše společnost. Č. 2-2012, s. 30.

1.4 Církev a jejich struktura

V následujících odstavcích bude krátce pojednáno o struktuře křesťanských církví a náboženských společností na území České republiky.

Než začneme hovořit o současné podobě struktury církví a o religiozitě současné společnosti vůbec, je vhodné se krátce dotknout společenských změn v této oblasti i z hlediska sociologických teorií, neboť vztah široké společnosti k církvím a náboženství vůbec je rovněž velmi zásadním pro pochopení současné situace vzniklé kolem problematiky církevních restitucí.

Určitým zlomem ve vnímání církve a náboženství bylo pro společnost období 60. let 20. století, kdy různé průzkumy ukazují na úpadek církevně organizovaného náboženství v Evropě. Nicméně úpadek církví neznamená sám o sobě úpadek náboženství. Tato skutečnost byla vlastně jen zcela přirozeným vývojem, neboť vyčlenění a specializace náboženských organizací dosáhla takové míry, že přestaly být vnímány jako integrální součást společnosti. Moderní člověk se pak logicky obracel spíše k více sociálně organizovaným formám náboženství, v nichž se ze široké nabídky soustředil pouze na některá témata, která řadil do svých vlastních žebříčků významnosti. Rovněž spása a vymizení strastí na tomto světě byla v rámci těchto nových forem umístěna nikoli až do období po konci lidského života, ale již do období v jeho průběhu, byť třeba do daleké budoucnosti, a to prostřednictvím nového společenského řádu, které to či ono hnutí má v rámci svého „poslání“ vytvořit.¹⁸ Rozdíly mezi „oficiálními“ a „soukromými“ náboženskými potřebami se velmi rychle prohlubovaly a sekularizace společnosti tak na sebe nenechávala dlouho čekat. Tyto formy vyznávání víry, religiozity či jak chcete, označují sociologové za tzv. implicitní náboženství, neboť dle této teorie je náboženstvím nejen to, co se tak oficiálně označuje, nýbrž jakýkoli systém, který plní náboženské funkce. Nicméně jedním z podstatných znaků těchto implicitních náboženství je rovněž jakási „totalita“, tj. zásada, že nelze žít mimo ně.¹⁹ I ideologie nacismu a komunismu, jak je z výše uvedeného zřejmé, pak byly pouze vyústěním takového společenského trendu.

Jakousi obnovou tradiční společnosti a její religiozity se pak stalo období 70. až 90. let 20. století, kdy si náboženství našlo opět cestu do veřejné sféry. Velké křesťanské církve proto nemizí, nicméně jejich funkce by se dala v současnosti označit za zástupnou – tj. velká část společnosti na církevním dění nijak neparticipuje,

¹⁸ NEŠPOR, Zdeněk; LUŽNÝ, Dušan. *Sociologie náboženství*. Praha, 2007, s. 115.

¹⁹ NEŠPOR, Zdeněk; LUŽNÝ, Dušan. *Sociologie náboženství*. Praha, 2007, s. 118.

nicméně uznává jeho důležitost a příležitostně jeho funkce využívá. Navíc církve a jejich představitelé chápají jako garanty určitých morálních a společenských norem a hodnot a většina lidí si sama uvědomuje křesťanský základ celé naší společnosti.²⁰

Jde-li o poměry výhradně v České republice, není možné z veřejných průzkumů získat téměř žádná věrohodná data, neboť většina společnosti do roku 1989 své náboženské přesvědčení z pochopitelných důvodů skrývala. Po sametové revoluci v listopadu 1989 došlo ke značnému posílení religiozity v ČR, nicméně tento trend byl pouze dočasněho charakteru a navíc tento proces není ani do dnešní doby ještě zcela ukončen.²¹

V dalších odstavcích již bude stručně pojednáno o jednotlivých křesťanských církvích, které ve srovnání s největší církví římsko-katolickou vykazují rozdíly co do liturgie, výkladu víry či organizaci, nicméně tvoří významná společenství věřících osob, jejichž jasná pravidla jsou k fungování společnosti nepostradatelná a i současná společnost je chápá jako velmi důležité prvky zachování určitého standardu společenského bytí.

Prvou církví, která vykazuje rozdíly ve srovnání s církví katolickou, je **pravoslaví**. K rozkolu v tomto případě došlo původně z důvodu bohoslužebných rozdílností, nicméně následně se přidala i věroučná rozdílnost. Pravoslaví se do České republiky dostává v 19. století a navazuje zde na starobylé kontakty s křesťanským východem, které sahají až do doby cyrilometodějské.

Starokatolická církev vznikla v německé jazykové oblasti po roce 1870 jako nesouhlasná reakce na dogma o papežské neomylnosti. Jinak jsou věrouka i liturgie prakticky stejné jako v církvi katolické. V České republice vznikla starokatolická církev v německých oblastech na severu Čech a Moravy a jejím sídlem se stal Varnsdorf. Po odsunu Němců v závěru druhé světové války se jejím katedrálním městem stala Praha a starokatoličtí věřící jsou převážně české národnosti.

Po první světové válce se prosadila snaha založit národní církev, která by navazovala na česko-slovenské reformní tradice, a proto byla založena **Církev československá husitská** (při založení Církev československá). Od svého založení v roce 1920 prošla bouřlivým naukovým vývojem od téměř nekřesťanských pozic až po relativní blízkost protestantismu nebo katolicismu. Nejdůležitější roli v jejím vývoji sehrála husitská tradice, a proto se také v roce 1971 dostala i do názvu

²⁰ NEŠPOR, Zdeněk; LUŽNÝ, Dušan, *Sociologie náboženství*. Praha, 2007, s. 162.

²¹ NEŠPOR, Zdeněk; LUŽNÝ, Dušan, *Sociologie náboženství*. Praha, 2007, s. 164.

této denominace. Bohoslužby jsou velmi podobné katolickým.²²

V následujícím odstavci se konečně dostáváme k tradičním **protestantským církvím**. Jedná se o ty, které bezprostředně navazují na činnost Martina Luthera, Huldrycha Zwingliho a Jeana Calvina, iniciátory tzv. druhé reformace. Na našem území se pro tyto církve užívá i výrazu církve evangelické. Klasickými znaky protestantského vyznání jsou především zjednodušená bohoslužba a církevní struktura. Jednotlivými protestantskými denominacemi v českých zemích jsou především Svobodné reformované církve (kongregacionalisté), Baptisté, Metodisté, Letniční církve, Křesťanské sbory a Adventisté sedmého dne. (Přehledná tabulka těchto protestantských církví i s jejich stručnou charakteristikou tvoří Přílohu A této práce.)²³

Některé náboženské společnosti, které na našem území působí, stojí již spíše na pomezí křesťanství anebo jsou jeho podstatné prvky alespoň významně okleštěny. Také u těchto skupin se často setkáváme s prvky sektářství. Patří k nim mimo jiné Mormoni (Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů), Moonovci (Církev sjednocení), Unitáři, antroposofická společnost (Obec křesťanů), Hnutí grálu a Svědkové Jehovovi, kteří jsou neznámější a nejrozšířenější "společností na pomezí" u nás i ve světě.²⁴

²² LANG, A. *Církev, sloup a opora pravdy*, Velehrad, Olomouc 1993 [online] [cit. 2013-11-05]. Dostupné také z: <http://www.oriik.cz/content/prehled-krestanskych-cirkvi>.

²³ LANG, A. *Církev, sloup a opora pravdy*, Velehrad, Olomouc 1993 [online] [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.oriik.cz/content/prehled-krestanskych-cirkvi>.

²⁴ LANG, A. *Církev, sloup a opora pravdy*, Velehrad, Olomouc 1993 [online] [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.oriik.cz/content/prehled-krestanskych-cirkvi>.

2 CÍRKEVNÍ MAJETEK

2.1 Vznik církevního majetku a východiska „postátnění“

Vznik a charakter církevního majetku je zásadním faktorem pro to, jaký průběh a jaké vyústění měla či v budoucnu ještě bude mít diskuse týkající se jeho navrácení církvím. Úzce s touto problematikou souvisí i povaha vlastnictví církví, neboť *„nezávislost církví ústavně konformně možné vykládat tak, že církev musí mít majetek, který by jim umožnil nezávisle vykonávat základní církevní funkce, aby každý měl právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru, buď sám, nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováním obřadu.“*²⁵

Církev u nás nemají a po právní stránce *de facto* ani nikdy neměly postavení veřejnoprávních korporací, nicméně otázka specifčnosti církevního majetku vyvolává stále bouřlivé diskuse, neboť dle názoru některých odborníků z oblasti práva neexistuje specifické vlastnictví církví, které by vyžadovalo zvláštní přístup a samostatnou legislativní úpravu.²⁶ Ovšem dle druhé části odborné veřejnosti je potřeba zvláštního zákona pro případ restitucí církevního majetku zcela jasně a zřetelně dána.

V demokratických státech je ochrana vlastnického práva jedním ze základních lidských práv. Jak plyne z čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, každý má právo vlastnit majetek. Obecně je obsahem vlastnického práva oprávnění vlastníka věc držet, užívat, brát z ní užitky a nakládat s ní. Všichni vlastníci jsou si pak ve svých právech rovni. I církev tak mají v souladu s Listinou přirozené právo, nezávislé na světské moci, a to obsahuje rovněž oprávnění nabývat, držet, spravovat a převádět svůj majetek.²⁷

V rámci kapitoly byla jako hlavní zdroj historických údajů využita odborná studie Ing. Mojmíra Kalného, CSc., který je vedoucím ekonomického oddělení České biskupské konference a sekretářem její ekonomicko-právní komise²⁸, neboť na tomto místě je snaha vystihnout především podstatné momenty, které měly zásadní vliv na vznik a povahu církevního majetku.

²⁵ SYLLOVÁ, Jindřiška. *K výkladu čl. 16 Listiny základních prá a svobod*. In: KOLÁŘ, Petr; KŘÍŽ, Jakub a kol. *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. CEVRO Institut o.p.s, 2009, Praha, s. 11.

²⁶ ZOULÍK, František. *Zamyšlení nad vyrovnáním státu s církvemi*. In: KOLÁŘ, Petr; KŘÍŽ, Jakub a kol. *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. CEVRO Institut o.p.s, 2009, Praha, s. 18.

²⁷ TRETERA, R., J., PŘIBYL, S., *Konfesní právo a církevní právo*. vyd. Jan Krigl, Praha, 1997, s. 270.

²⁸ KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1.

Historický přehled vzniku a vývoje církevního majetku musíme začít již v období 9. až 13. století.

Ve **Velkomoravské říši** a v **raně středověkém českém státu** byly kostely a fary budovány panovníky a později i šlechtou a městy. Byly tak považovány za jejich soukromý majetek, neboť podle germánského práva platila zásada, že stavba patří majiteli pozemku.²⁹

V průběhu **12. století** se tento vlastnický vztah ke kostelům a farám začal postupně uvolňovat, původní majitelé se vzdávali vlastnického práva a vztahy postupně začaly přecházet na patronátní právo. Problém však nastává u majetku klášterů, kdy kláštery byly zakládány a zajišťovány desátky obdobně jako kostely, nicméně později byly obdarovávány statky určenými k jejich obživě. Z toho, že jim byl určitý majetek darován, jim také plynuly povinnosti starat se o nemocné a podobně. Vědomí, že kláštery dostaly svou půdu darem od panovníka a šlechty a že nemají díky tomu žádnou možnost bránit se zneužívání zvláštního vztahu, který se tím mezi nimi vytvořil, vedlo tyto zakladatele klášterů a jejich dědice v krizových situacích k porušování klášterního vlastnického práva a k vymáhání finanční výpomoci nebo dokonce k zastavování klášterních statků. Tento právní stav však nebyl běžný a v těchto situacích se jednalo o čistou libovůli šlechticů, nicméně dnešní odpůrci restituce církevního majetku tuto skutečnost používají jako argument k dokázání toho, že o neomezené vlastnictví církve zde historicky ani nikdy nešlo.³⁰

Od roku **1204**, kdy se čeští panovníci stali dědičnými králi, celá česká země postupně bohatla a s ní se logicky zvětšoval i majetek katolické církve. Svého vrcholu dosáhlo bohatství církve za vlády Karla IV., kdy podle historiků církvi patřila celá třetina půdy. To vedlo na jedné straně ke stavbě honosných gotických kostelů a klášterů, nicméně jak už to tak bývá, vedlo vše na druhé straně k vlně závisi. Příležitost k jejímu otevřenému projevu se naskytla v důsledku vypuknutí schismatu v církvi v roce **1378**, který u nás vedl k husitským bouřím a válkám. Celkem bylo za husitských válek vypáleno a vypleněno asi 170 klášterů a několik set kostelů a téměř všechny umělecké památky jako obrazy a sochy byly nadobro zničeny. Šlechta a města si rozebrali církevní pole a lesy.

Názor, že katolická církev má být chudá, aby byla věrohodná, má pak původ v roce **1420**, kdy husité zformulovali programový základ svého hnutí dle odkazu mistra

²⁹ Dle právní terminologie se jednalo o tzv. superficiální zásadu, tj. superficies solo cedit – povrch ustupuje půdě.

³⁰ KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 11.

Jana Husa, což byly tzv. čtyři artikuly pražské: svoboda kázání, přijímání pod obojí, odnětí majetku církvi a návrat k chudobě, veřejné trestání těžkých hříchů.³¹ Artikuly se staly politickým základem husitského hnutí, ale rovněž i základem dalšího právního vývoje v českých zemích.³² Reálně jejich prostřednictvím na dlouhou dobu došlo k likvidaci majetku církve a tím i zablokování její světské moci.

Pokud se tedy jedná o *usus*, že katolická církev má být chudá, aby byla věrohodná, není to názor zformulovaný v průběhu věků, ale jde o pouhou repliku husitského chápání poslání majetku v životě církve.

V Čechách zůstal církvi po husitských válkách jen ten zlomek majetku, který se nacházel v krajích, v nichž se udržela katolická šlechta. Oproti tomu na Moravě se majetkové poměry církve tak drasticky nezměnily a právě díky lepším poměrům na Moravě zůstalo církvi asi 10% dnešního půdního fondu ČR ve srovnání s 30% před husitskými válkami. Církev tedy s husitskými válkami přišla o dvě třetiny svého majetku.

2.2 Zabavování církevního majetku v historii českých zemí

Proces zabavování církevního majetku v českých zemích můžeme pro přehlednost rozdělit do několika vzájemně na sebe navazujících vln.

Zásadním obdobím, od něhož můžeme datovat postupný proces zabavování církevního majetku, je období **husitských válek**. Zlomovým bodem je především jejich vyústění v **bitvu na Bílé hoře**. Dále pak vláda osvěcených panovníků **Marie Terezie a Josefa II.** nebyla církevnímu vlastnictví příliš nakloněna a rok 1781 byl pak završením této éry postátňování. Období po roce **1848** bylo opět ve znamení hledání rovnováhy mezi státní a církevní mocí a období **první republiky** bylo opět spíše krokem k omezení církevního vlastnictví a vlivu církve vůbec. Následovala **nacistická okupace**, která znamenala obrovské majetkové křivdy, a to spáchané nejen na církvích, ale i na všech ostatních pozemkových vlastnících, a snahy o jejich nápravu překazil **únor roku 1948**.

V následujících odstavcích se budeme věnovat jednotlivým obdobím v jejich chronologickém sledu i se stručnou charakteristikou stěžejních událostí.

Rok 1620 a bitva na Bílé hoře přinesla jeden zásadní důsledek, jímž bylo

³¹ Srov. ADAMOVÁ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 69.

³² MALÝ, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*, 4. Vydání. Praha: Leges, 2010, str. 53.

prohlášení katolického náboženství za jediné státem povolené.³³ Zpočátku se církevním představitelům zdálo, že vítězství Habsburků na Bílé hoře umožní restituci církevního majetku ztraceného za husitských válek, což se však pro odpor šlechty a měst neuskutečnilo. Náhradou za navrácení zabavených majetků se stala dohoda mezi papežem a císařem z roku 1630 o ekonomickém zabezpečení pražského arcibiskupství.³⁴ Habsburkové tak ihned po svém nástupu zahájili boj proti katolické církvi a začali z ní formovat poddajný nástroj státního absolutismu.

V roce **1723** císař Karel VI., otec osvícené panovnice Marie Terezie, dokonce zakázal církvi nabývat nemovitosti, a sama **Marie Terezie** pak tento proces dokončila podrobením církve rigidnímu státnímu dozoru, a to zejména šlo-li o správu majetku.

S odůvodněním, že většina církevního majetku vznikla z darů bývalých panovníků, zavedl její syn **Josef II.** do právního řádu ustanovení, že církevní statky nepřestaly být statky státními. Církevním orgánům ponechal jen řízení jejich hospodářského provozu pod státním dozorem, a to aby církevní statky byly spravovány a užívány přesně tak, jak si to přál panovník.³⁵ Roku **1781** pak zrušil všechny kláštery, které se nezabývaly vzděláváním, vědeckou činností, zdravotnictvím nebo charitou, přičemž tato sekularizace se dotkla více než poloviny všech klášterů. V letech 1782 až 1787 tak Josef II. stihl v Čechách zrušit celkem 71 mužských a ženských klášterů, jejichž majetek byl vyvlastněn, a po reformách Josefa II. tedy dle historických odhadů pokleslo církevní vlastnictví pozemkového fondu z 10% asi na 3% půdního fondu dnešní České republiky.

Revoluční rok 1848 osvobodil církev od nejsilnějšího státního vlivu a konečně se otevřela cesta pro hledání vyváženějšího uspořádání státně-církevních vztahů. Konkordát mezi státem a církví³⁶ sice uvedl církev znovu do správy jejího majetku, nicméně rakouský stát si přitom vyhradil jistý vliv na církev, a to jak vzhledem k postavení katolické církve jako veřejné korporace, tak s ohledem na státní finanční podporu, kterou jí poskytoval.

³³ „Uplatnil tak i v Čechách ujednání augšpurského míru uzavřeného v Německu 25.9.1555, kterým byla zajištěna německým protestantským stavům náboženská svoboda podle zásady „Cuius regio, eius religio“ („Čí kraj, toho i náboženství“). Toto výsadní postavení panovníka určovat náboženské vyznání svých poddaných bylo zrušeno až roku 1849 Františkem Josefem I.“ (viz KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1.)

³⁴ Dle této dohody se arcibiskup pražský výměnou za podíl na clu z dovážené soli zavázal, že nebude žádat restituci majetku ztraceného v husitských válkách. (viz KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1.)

³⁵ HRÁDELA, Karol. *Co bylo ukradeno, musí být vráceno, aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku*. [online] [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>.

³⁶ Konkordát byl vyhlášen patentem z 5. 11. 1855 č. 195 ř.z., a zaručoval církvi mimo jiné právo volně nabývat majetek (čl. 29) a ke zcizení církevního majetku byl nutný souhlas jak papeže, tak panovníka (čl. 30).

Nový vztah mezi státem a církví byl nakonec upraven několika zákony z roku **1874**. Církví bylo opět povoleno zakládat nadace, byla zrušena státní kontrola nad hospodařením církve a byly upraveny vnější právní poměry církve. Kněží přestali být považováni za státní úředníky (byť s určitými specifiky), stát si však ponechal rozhodující vliv na investituru, tj. jmenování nových biskupů, což pak v důsledku toho byli opět většinou Němci, u kterých byla větší pravděpodobnost zachování loajality vůči habsburskému vládnoucímu rodu. A právě z této skutečnosti vzešla nechuť lidu ke katolické církvi po roce 1918, neboť byla považována za Habsburky podporující element. Občané neuměli pochopit, že tento punc církev dostala v důsledku staletí trvajícího útlaku a podřizování státní moci.

V zákonné úpravě **první republiky** (převzaté z drtivé části z Rakouska) požíval církevní majetek stejné státní ochrany jako majetek jiných vlastníků. V roce 1919 se však díky tomu stal předmětem provedení pozemkové reformy, jejímž cílem bylo odejmout část majetku velkým pozemkovým vlastníkům a rozdělit takto získanou půdu bezzemkům. Určitá část této půdy byla odňata také církevním vlastníkům, přičemž tento majetek podléhal **zákonu č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového**.³⁷

Velká část půdy však podlehl pouze záboru za účelem pozdějšího rozdělení.³⁸ Protože ale vznikly nejasnosti, kdo je vlastně vlastníkem této půdy podléhající záboru, zda stát nebo církev a jiní pozemkoví vlastníci, jejichž majetek se octl v záboru, řešila se tato věc u Nejvyššího správního soudu. Ten rozhodl, že zábořem nepřešlo vlastnické právo na stát a církev tedy zůstala vlastníkem těchto nemovitostí.³⁹ Církev tak i nadále hospodařila na celém svém majetku kromě toho, který byl v rámci zákona přidělen drobným vlastníkům. Tento stav však neměl dlouhého trvání. V roce 1934 sice byla ještě uzavřena dohoda o způsobu provedení pozemkové reformy na statcích, arcibiskupství, nicméně tato dohoda byla provedena jen zčásti a revize 1. pozemkové reformy uzákoněná v roce 1947 její do budoucna odložené části už vůbec nerespektovala.

Během **nacistické okupace** byly některé církevní nemovitosti v pohraničí zkonfiskovány a tento majetek byl v pozemkových knihách převeden

³⁷ Tímto zákonem byla provedena právě první československá pozemková reforma a tento majetek představoval v Čechách rozlohu 25.837 ha, tj. 25% církevní půdy, na Moravě 11.138 ha, tj. 8,5% církevní půdy, což celkem znamená, že 36.975 ha, tj. 16% církevní půdy, bylo církvi odňato a převedeno na drobné vlastníky. (viz KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1.)

³⁸ Zábor znamenal, že si stát vyhradil právo pozdější konfiskace v rámci téhož zákona.

³⁹ KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 16.

na Velkoněmeckou říši. Tyto majetky připadly zpět církvi jedním z dekretů prezidenta Beneše č. 5/1945 Sb., o vrácení majetku. V praxi se však s vrácením otálelo tak dlouho, až k němu v důsledku událostí revolučního února 1948 vůbec nedošlo. Nicméně již od poválečných let bylo největším a nejvytrvalejším sporem mezi tehdejší vládou a katolickou církví zahrnutí církevního majetku do poválečných pozemkových úprav. Jednalo se především o aplikaci dekretů o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů, který za okupace a za války spravovaly německé řeholní řády. Hlavním argumentem církve a Vatikánu proti uplatnění tohoto dekretu byla univerzálnost církevního majetku, který jednotlivci či řeholní řády pouze spravují, ale majetek jako takový zůstává stále ve vlastnictví církve. Mnohem větší zásahy do autonomie církve nastaly posléze při **revizi první pozemkové reformy** v poválečném období, kdy byly církevními institucím zabaveny kromě zemědělské půdy i lesy, což katolickou církev vydalo ekonomicky zcela úplně na milost státu. Úsilí o zvrácení či zmírnění těchto kroků ze strany zastánců církve však skočilo neúspěšně.⁴⁰

2.3 Komunistické Československo

Obnovená Československá republika se ocitla pod silným vlivem komunistické ideologie od samého počátku své existence. Pro osud církevního majetku znamenal další těžkou pohromu zákon č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy. K soupisu a záboru došlo těsně před únorem 1948. Ihned po únoru však komunisté přistoupili k provedení radikální pozemkové reformy vydáním zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, kterou byla konfiskována prakticky veškerá zemědělská a lesní půda.

Oba zákony zakotvovaly za vyvlastněné pozemky finanční odškodnění, nicméně církve nikdy finanční náhradu vyplývající z obou zákonů nedostala. Tím byla církev úplně zbavena své ekonomické základny a byla od této chvíle zcela odkázána na státní pomoc. V reakci na to byl ihned přijat zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Jeho skutečný účel však předdeslal tehdejší generální tajemník Komunistické strany Československa Rudolf Slánský: *„My jsme vzali biskupům půdu. Vzali jsme církvi všechn tisk. Všude do konzistoří jsme dosadili komisaře. Zavřeli jsme církevní*

⁴⁰ JANIŠOVÁ, Milena, KAPLAN, Karel. *Katolická církev a pozemková reforma 1945-1948*. Brno, 1995, s. 8. a 9.

*školy...Ted' postupně jim bereme kláštery. Zavíráme kněze....Myslím, že naše práce v církevním úseku je kladná...*⁴¹

Až do této doby vlastnila církev majetek tří kategorií, a sice: i) nemovitosti sloužící k duchovní správě a konání bohoslužeb jako kostely kaple, kláštery atd.; ii) zemědělský majetek, lesy a nemovitý majetek s nimi spojený; a iii) nemovitosti sloužící k zajištění služby církve v oblasti zdravotnictví, školství sociální péče atd. Po roce 1989 již vlastnila pouze zlomek z tohoto výčtu a víceméně se jednalo pouze o zbytky nemovitostí z první kategorie.⁴²

Tím však zdrcující útok na svobodu církve nekončil. Ve dnech 13. a 14. dubna 1950 bylo naráz internováno všech 2 200 řeholníků a během července až října téhož roku bylo internováno také všech 10 000 řeholnic. Tento útok na kláštery a řeholní řády byl označován krycím názvem akce „K“ (ve vztahu k mužským řádům), a akce „Ř“ (ve vztahu k ženským řádům).⁴³ Stát se tak zmocnil tímto násilným aktem asi 850 klášterních objektů. *„Protože však tento čin nebyl na rozdíl od záboru zemědělské a lesní půdy nikdy podložen zákonným předpisem, prohlašovala prokuratura, že tyto objekty i nadále patří církvi. Ve skutečnosti se ovšem postupovalo tak, že správcem mnoha těchto objektů byla ustanovena Náboženská matice, která je bezostyšně darovala nejružnějším socialistickým organizacím.“*⁴⁴

2.4 Církevní majetek v číslech

Údaje o rozsahu církevního majetku byly získávány už v roce 2007, kdy ze strany vlády byl vznesen požadavek na předložení podkladů o historickém církevním majetku. Církevní komise poskytla souhrnný seznam, který obsahuje výměry původního církevního majetku v jednotlivých katastrálních územích s rozdělením na jednotlivé druhy pozemků, jako jsou lesní půda, zahrady, rybníky a tak dále. Předložené údaje byly konfrontovány s údaji od státních orgánů a podniků, zejména Pozemkového fondu ČR a Lesů ČR, a prověření databáze jednotlivých položek

⁴¹ KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu 1948-1953*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, Nakladatelství Doplněk, Brno, 1993, str. 98, pozn. 190

⁴² DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou*. Kostelní Vydří, 2009, s. 65.

⁴³ Akce K měla i nedožrnné hospodářské důsledky. Došlo k devastaci řeholních budov i k znehodnocení značného množství inventáře jednotlivých řeholních domů. (viz Ústav pro studium totalitních režimů. *Akce K*. [online] [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k>).

⁴⁴ KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 18.

původního církevního bylo zadáno i nezávislé společnosti Ernst & Young.⁴⁵ V roce 2011 byl ve spolupráci s Národním archivem opětovně potvrzen rozsah historického církevního majetku tak, jak byl určen v roce 2007.⁴⁶

Rozsah původního majetku církví a náboženských společností je 261.633 ha, z toho lesní půda 181.326 ha a zemědělská půda 72.202 ha. Zbytek tvoří vodní plochy, zastavěné plochy a tzv. ostatní plochy. Započítán není ten majetek, který církev a náboženské společnosti již nyní vlastní. Jedná-li se o ocenění tohoto pozemkového majetku, který má být církvím navrácen anebo finančně kompenzován, byla tato částka ve svém souhrnu stanovena na 91,1 miliard Kč, z čehož hodnota lesní půdy tvoří 50,3 miliard korun a zemědělských pozemků cca 32,1 miliard Kč.⁴⁷

Budovy, jež jsou předmětem ocenění, zahrnují bývalý církevní hospodářský majetek, resp. soubory zemědělského majetku, které sloužily k zabezpečení financování farností, biskupství a řádů. Dále se pak jedná o budovy, které sloužily k zajištění služby církve v oblasti vzdělání, sociální péče, charity a zdravotnictví – jako příklad uveďme školy, chudobince, nemocniční zařízení a tak dále. Tyto budovy však představují pouze méně významnou část. Naopak budovy sloužící záležitostem víry a bohoslužbám jako kostely, kaple, farní budovy a kláštery téměř zastoupeny nejsou, neboť buďto vůbec zabaveny nebyly, anebo k jejich restituování již došlo.⁴⁸

Výměra předmětných budov je odhadnuta na 325 ha, přičemž z hlediska jejich hodnoty byly tyto budovy oceněny celkovou částkou 43,7 miliard Kč. Pokud se jedná o podíly jednotlivých skupin či typů budov na celkové sumě a rozloze, pak majetek mužských řádů zabírá z celkové rozlohy budov cca 156 ha (asi 7.800 budov) a jejich podíl na hodnotě je 19,3 miliard Kč. Pokud jde o budovy řádů ženských, připadá na ně cca 21 ha (1.050 budov) a 5,3 miliard Kč. Majetek diecézí pak tvoří 143 ha (7.150 budov) a 17,3 miliard Kč. Zbývající podíl 5 ha (cca 250 budov) a 1,3 miliardy Kč tvoří tzv. majetek ostatní, k jehož zařazení již nebylo účelné vytvářet další, marginální kategorie.⁴⁹

Výše uvedené pozemkové rozlohy tedy tvoří historický církevní majetek, který byl církvi v minulosti prokazatelně zabaven a dosud nebyl vrácen. K názorům,

⁴⁵ Ministerstvo kultury ČR. *Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – často kladené otázky*. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkev-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/aktualni-informace/casto-kladene-otazky-173434/>.

⁴⁶ Usnesení vlády ČR ze dne 27.09.2011, č. 719, o Parametrech majetkového vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi.

⁴⁷ Ernst & Young, s.r.o. *Kvalitativní komentář algoritmu užitého ze strany církví a náboženských společností pro odhad hodnoty zabaveného církevního majetku*. Praha, 08.10.2008.

⁴⁸ Ernst & Young, s.r.o. *Kvalitativní komentář algoritmu užitého ze strany církví a náboženských společností pro odhad hodnoty zabaveného církevního majetku*. Praha, 08.10.2008.

⁴⁹ Ernst & Young, s.r.o. *Kvalitativní komentář algoritmu užitého ze strany církví a náboženských společností pro odhad hodnoty zabaveného církevního majetku*. Praha, 08.10.2008.

kterak se jedná o neúměrně rozsáhlý majetek, je zajímavé podotknout, že ve srovnání s navrácením majetku v souladu s restitučním zákonodárstvím v 90. letech se jedná o skutečně malé množství nemovitého majetku. Podle zákona o půdě se fyzickým osobám vydalo cca 1.400.000 ha půdy. Pokud jde o obce, těm bylo vráceno cca 400.000 ha, a to pouze pokud jde o lesní půdu. V letech 1999 – 2010 pak bylo v rámci činnosti Pozemkového fondu prodáno na 525.000 ha státních pozemků.⁵⁰

Ve srovnání s cca 260.000 ha církevního majetku se skutečně jedná o mnohonásobně zásadnější kroky ve vztahu k odstátňování majetku a vezmeme-li v úvahu, jak kontroverzní a ožehavé je téma církevních restitucí, je patrné, že je zde problém především v jiné sféře a zcela jiného charakteru a nechuť k vrácení majetku právě církvím je na pozadí výše uvedených číselných údajů více než zjevná.

Závěrem této kapitoly snad již jen zmínka o finančních kompenzacích a náhradách, aby byl obrázek o objemu a rozsahu církevního majetku úplnější. Jak již bylo výše zmíněno, za majetek, který nebude moci být vydán v rámci naturální restituce, bude oprávněným církvím vyplacena finanční náhrada. Finanční náhrada se vyplatí ve třiceti bezprostředně po sobě následujících ročních splátkách a nesplacená výše finanční náhrady bude každý rok valorizována podle míry inflace.⁵¹

Přímo zákonem byly stanoveny výše peněžitých náhrad určených církvím a ve svém souhrnu tyto náhrady dosahují částky téměř 59 miliard korun, přičemž jedna z uvedených církví se svého podílu na celkové částce finančních náhrad vzdala. Jedná se o Bratrskou jednotu baptistů.⁵² (Přehledná tabulka částek finančních náhrad jednotlivých církví tvoří Přílohu B této práce.)

⁵⁰ Ministerstvo kultury ČR. *Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – často kladené otázky*. [online] [cit. 2013-20-04]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/aktualni-informace/casto-kladene-otazky-173434/>.

⁵¹ Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

⁵² Česká televize. *Baptisté definitivně odmítli peníze z církevních restitucí*. [online] [cit. 2013-20-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/223656-baptiste-definitivne-odmitli-penize-z-cirkevnich-restituci/>.

3 DEBATA O MAJETKOVÉM VYROVNÁNÍ

3.1 Formování požadavků církví na vrácení majetku po roce 1989

Vznik demokratického právního státu vyvolal nutnost vypořádat se s předcházejícím společenským a politickým režimem, a to včetně vymezení kontinuity právního řádu⁵³ jako základního normativního systému. Nicméně hodnoty, které ctil komunistický režim, si vyžádaly i úpravy v systému právního řádu, které sice nastolují určité diskontinuální prvky, nicméně vypořádávají se s křivdami spáchanými v minulosti a reagují tak na společenské změny. Nejinak tomu bylo a je i v problematice církevních restitucí.

Řada občanů České republiky má vážné pochybnosti o oprávněnosti restitucí církevního majetku. Vzniká pak otázka, proč snaha o restituci církevních majetků neochabuje a proč i evropské soudní instituce tak vehementně tyto kroky prosazují.

Je otázkou názoru, zda se jedná o krok správný či nikoli, neboť jak již vyplynulo z předchozích částí této práce, právní a společenský kontext je již od dob počátků vzniku církevního majetku až přes válečná období a období dekretální novotvorby tak kontroverzní a rozporuplný, že ani sebelepší právní či sociologická analýza nám nemůže dát jasnou odpověď na to, zda církve mají na tyto restituční kroky skutečně právní nárok či ne. Jak uvedl pražský arcibiskup a kardinál Dominik Duka ve svém projevu na konferenci „Církevní restituce – mýty a skutečnost“ v Senátu dne 29.03.2012: *„Pokud bychom se v otázce majetku chtěli vracet k jakémusi původnímu stavu, mohli bychom se asi vrátit i do slovanské občiny a museli bychom požádat Parlament České republiky, aby provedl občinové vlastnictví v celém našem státě. Pokud by se někdo chtěl vrátit do doby raného feudalismu, museli byste, vážení senátoři, případně poslanci, veškerý majetek naší země připsat panu prezidentu profesoru Václavu Klausovi, protože tak tomu bylo v době monarchie v raném stádiu. Pokud se někdo inspiroje obdobím císaře Josefa II., který zcela jistě má i zásluhy (já jako dominikán ho nemám rád, jako bývalý královéhradecký biskup si vážím jeho reformy), musí připustit, že nebudeme snad zavádět absolutismus doby barokní či osvícenecké. Je přece nemyslitelné se inspirovat právními systémy doby*

⁵³ Jako příklad může posloužit ustanovení § 2 zákona č. 480/1991 Sb., o době nesvobody: „Právní akty přijaté v době uvedené v § 1 se ruší jen tehdy, stanoví-li tak zvláštní zákony.“

*protektorátu či čtyřiceti let komunistické totality.*⁵⁴

Další otázkou pak zůstává, zda církevní restituce, bez ohledu na právní či politický a ekonomický kontext, nejsou přece jen spravedlivým a morálně správným krokem a zda by společnost neměla bez zaváhání podporovat snahy církevních institucí o znovuoobnovení jejich snažení na poli společenském i ekonomickém.

Po pádu komunistického režimu v listopadu 1989 začalo být nutné uvažovat o tom, jak do budoucna nově upravit vztah církve a státu. S tím úzce souvisela i otázka, zda se má uvažovat o navrácení církevních majetků či nikoli.

Zpočátku byli církevní představitelé v této věci velmi zdrženliví, nicméně v čele církve byla nastavena nová hierarchie, řeholní řády obnovovaly svou činnost a potřebovaly ji někde zahájit. Proto logicky vznikl přirozený požadavek na vrácení jejich majetku, který však dosud sloužil jiným účelům a nebylo snadné ho uvolnit. Proto bylo zákonem č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací, vráceno řeholníkům 57 objektů. Ukázalo se však, že pro další rozvoj těchto institucí je toto zcela nedostatečné a proto i přes odpor levice bylo zákonem č. 338/1991 Sb. vráceno dalších 113 objektů.⁵⁵ Takto bylo navraceno sice určité penzum budov, nicméně nebylo k nim přidáno téměř žádné hospodářské zázemí, což se projevilo na neudržitelnosti jakékoli činnosti řeholních řádů, neboť financování na veškeré aktivity chybělo.⁵⁶ Řeholníci však velmi rychle ze své životní praxe zjistili, že nejsou schopni bez zahraniční pomoci obnovit a udržovat své vrácené klášterní objekty, které se nacházely převážně ve velmi špatném stavu, a že budou zápasit s těžkými existenčními problémy, jestliže se jim nevrátí jejich původní ekonomická základna.⁵⁷ (pozemkový a lesní majetek).

Počáteční ochota vyjít církvi vstříc však začala postupem času ochabovat a otázka nového způsobu ekonomického zabezpečení církve se stala předmětem zdoluhavých přípravných prací na ministerstvu kultury, které muselo nejdříve zjistit, jak je tato otázka vyřešena jinde v Evropě a jakou cestou by bylo vhodné se ubírat v ČR. Restituce církevního majetku se mezitím staly sporným politickým problémem. Místo „restituce“ se mluvilo již jen o „možnosti nápravy některých křivd“ a zcela zapadla diskuse o tom, jak bude toto eventuální navrácení církevního majetku figurovat

⁵⁴ Dominik kardinál Duka. *Projev na konferenci „Církevní restituce – mýty a skutečnost“*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/prednasky-a-proslovy/projev-na-konferenci-cirkevni-restituce-myty-a-skutecnost/>.

⁵⁵ KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 18.

⁵⁶ DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou*. Kostelní Vydří, 2009, s. 66.

⁵⁷ KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 19.

v systému celkového ekonomického zabezpečení církví.⁵⁸

Politickou nevoli k navracení majetku církvím se určitým způsobem snažila vyřešit vláda v roce 1996, a to prostřednictvím nařízení, kterým měly být do vlastnictví církve převedeny i objekty, které neslouží k hospodářskému zabezpečení církve jako takovému – jednalo se o školy, fary, charitativní budovy atd. Nicméně v konečném výsledku bylo převedeno jen několik desítek objektů a navazujícím usnesením vlády byl celý proces zastaven.⁵⁹

Tato skutečnost byla poslední rozhodující kapkou k utvrzení názoru církví, že navracení církevního majetku v celém jeho rozsahu je nutné již z hlediska možnosti přežití církevních organizací, institucí a řeholních řádů, neboť za současné situace nebyly tyto entity schopny plnit své funkce ani pro své vlastní potřeby, natož pak být užitečné pro společnost.

Ministerstvo kultury proto v reakci na celý předcházející vývoj situace připravilo pro vládu návrh budoucího systému ekonomického zabezpečení církví a teprve poté přišlo na řadu řešení politicky pouze „dílčího“ problému ekonomického zabezpečení církví, a to jsou restituce církevního majetku.⁶⁰

Biskupové však od samého počátku stáli před problémem vlivu majetkové restituce na ekonomické zabezpečení církve. O tom, že ekonomická vazba církve na stát není zdravá, nebyly a nejsou mezi církevními hodnostáři (a pravděpodobně ani mezi politiky a širokou veřejností) žádné pochybnosti, nicméně otázkou zůstávalo, zda by bylo možné počítat s reálnou ekonomickou soběstačností církve. I přes výše uvedené je nutné pamatovat na skutečnost, že církev byla po 40 letech soustavného útlaku silně oslabena nedostatkem kněží, jejich vysokým průměrným věkem a nedostatečným zapojením laiků do života církve a zároveň bylo v tomtéž období zapotřebí obnovit současně všechny církevní aktivity, které jsou ve svobodných zemích běžné a samozřejmé, jako je např. církevní školství, zdravotnictví, církevní charitativní činnost atd.⁶¹

Všichni zúčastnění proto v inkriminované době doufali, že k projednání systému ekonomického zabezpečení církví dojde přímým jednáním mezi vládou na jedné straně a katolickou církví a Ekumenickou radou církví na straně druhé. K tomu účelu byla ustavena komise, která měla tato jednání vést. K samotnému jednání však již nedošlo.

⁵⁸ KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 19.

⁵⁹ DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou*. Kostelní Vydří, 2009, s. 66 a 67.

⁶⁰ KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 19.

⁶¹ KALNÝ, Mojmir. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1, s. 19.

Postoj církví se od roku 1989 ve svém principu nezměnil, ačkoli se v neustálém ukončování a obnovování jednání musel jejich názor přizpůsobovat tak, jak tato jednání probíhala či neprobíhala. Velmi pregnančně, stručně a jasně pak vystihl současný postoj církve k majetkovému vyrovnání pražský arcibiskup kardinál Dominik Duka na již výše zmiňované konferenci v Senátu, kdy se vyjádřil těmito slovy: „*U těchto jednání jsem od 16. prosince 1989. Při jednání s tehdejšími panem premiérem Čalfou, s panem vicepremiérem Mikloškem, který byl v rámci federální vlády zodpovědný za církevní politiku státu, i se zesnulým panem prezidentem Václavem Havlem, a mohl bych pokračovat, se promýšlely ty nejrůznější modely a od počátku náš záměr nebyl vyžadovat od státu nic víc než svobodu a rovnost před zákonem. Ekonomické otázky jsme skutečně ponechávali celkovému vývoji a určitému procesu transformace, který během 22 let probíhal. A proto necítím onu dobu 22 let jako ztrátu pro církev, protože po onom direktivním řízení či ovládnutí církví státem či vládou jedné strany jsme se museli naučit mnohem více hospodařit a mnohem větší zodpovědnosti. Věřím, že nyní nastal čas, abychom opravdu splnili požadavek většiny naší společnosti, který zní, aby církev nebyla financována ze státního rozpočtu. Na druhou stranu opravdu prosím společnost, aby si uvědomila, že členové církví nejsou majitelé velkých hospodářských celků a již dnes z nadpoloviční většiny ulehčují státnímu rozpočtu a naší společnosti, a věřím, že takovýmto způsobem budeme i dál součástí společenství, které opravdu na naší společnosti záleží....Z tohoto důvodu bych opravdu chtěl zdůraznit, že se díváme do budoucnosti s určitou rozvahou, jsme si vědomi toho, že církev nastoupí novou etapu samostatného hospodaření. Je důležitý jeden moment, že to bude hospodaření zcela určité a nutně zodpovědnější a že to bude také i způsob, který přinese i společnosti větší užitek než dosavadní způsob financování.*“⁶²

Ze strany představitelů církve takto byl jasně a zřetelně demonstrován postoj, že řešení, které je vyjádřeno v zákoně o majetkovém vyrovnání, je výsledkem dlouhodobé práce, dohody a vzájemného kompromisu a není ze strany církví v žádném případě chápáno jako nějaká milost ze strany státu či veřejnosti.

Z hlediska ekonomického a podnikatelského se ze strany kompetentních církevních hodnostářů ozývají hlasy, že církev je schopna efektivně s navráceným majetkem nakládat a hospodařit. I majetky, které církvi zůstaly, či je v průběhu let získala jiným způsobem, v sobě zahrnují nemalé množství velmi zanedbaných objektů, jejichž údržba a opravy si pravidelně vyžádají obrovské částky. Nicméně i přesto je

⁶² Dominik kardinál Duka. *Projev na konferenci „Církevní restituce – mýty a skutečnost“*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/prednasky-a-proslovy/projev-na-konferenci-cirkevni-restituce-myty-a-skutecnost/>.

50% z nich hrazeno čistě z církevních zdrojů. Dále pak správa majetku řádů (např. strahovský klášter v rukou premonstrátů), vydávání Katolického týdeníku, které je rovněž každoročně ziskové, pronájem budov jako např. pražského arcibiskupství, karmelitánské nakladatelství, které je rovněž velmi rozsáhlým podnikem – toto vše jsou důkazy toho, že co se týče podnikatelské sféry, nebyla církev v minulých letech o nic méně úspěšná než jiné ekonomické subjekty. Navíc kodex kanonického práva obsahuje mnoho regulativních a kontrolních mechanismů co se týče církevního majetku a nakládání s ním, a tak je zde navíc i určitá záruka, že s ním nikdy nebude nakládáno neuváženě či dokonce na základě rozhodnutí jednotlivce.⁶³

Jak již bylo zmíněno výše, je zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, skutečně výsledkem dlouhodobé práce, dohody a vzájemného kompromisu. I proto snad nemůže nikoho překvapit, že i v diskusích po podzimních parlamentních volbách roku 2013 neustoupila církev z tohoto svého dlouhodobě formovaného názoru, když některé z nově zvolených stran navrhovaly uspořádat o vyrovnání s církvemi referendum, a to i přes to, že smlouvy o majetkovém vyrovnání s 16 církvemi již byly uzavřeny, a to hned počátkem roku 2013.⁶⁴

3.2 Debata o zákonu č. 428/2012 sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

V souvislosti s majetkovým vyrovnáním uvedme tuto kapitolu krátkým rozbořem charakteru České republiky jakožto státu ve vztahu k církvím. V moderních státech pro dnešní dobu dominuje idea náboženské svobody - konfesní neutrality státu. Takový stát se neidentifikuje s žádným vyznáním, náboženskou vírou nebo ateistickou ideologií a můžeme jej nazvat jako světský či sekulární. Podle stupně spolupráce a míry státní podpory církvím a náboženským společnostem se sekulární státy dělí do dvou teoretických kategorií, a sice na státy odlukové a kooperační.⁶⁵ Mezi sekulární státy kooperačního typu patří již většina států Evropské unie a i drtivá většina

⁶³ DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou*. Kostelní Vydří, 2009, s. 67 an.

⁶⁴ Týden.cz. *Duka: lidové hlasování o církevních restitucích není možné*. [online] [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/duka-lidove-hlasovani-o-cirkevnich-restitucich-neni-mozne_289156.html#Usg7q9Lul_g.

⁶⁵ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří. Karmelitánské nakladatelství 2002. s. 13.

postkomunistických zemí přechází od systému ateistického státu k modelu státu s kooperačním zaměřením.⁶⁶

Zaměříme-li se na situaci v České republice, je charakterizována pokročilým stavem odluky církve od státu.⁶⁷ Prakticky jedinou oblastí, ve které ještě nebyla v ČR dosažena plná odluka církve od státu, je financování církví a náboženských společností. Tento problém současného světského státu je rovněž jedním z ideologických i ekonomických východisek pro řešení dané situace prostřednictvím současného modelu majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Restitucím církevního majetku se věnovaly prakticky všechny polistopadové vlády, byť k nim měly rozdílný přístup a dávaly jim různou prioritu. Bylo tomu tak i u vlády Miloše Zemana (ČSSD, 1998-2002), která navrhla vytvoření fondu, do nějž by se zabavený majetek převedl a z jehož výnosů by se hradil církevní provoz. Takové řešení ale nakonec přijato nebylo. Nejblíže byla majetkovému vypořádání s církvemi koaliční vláda Mirka Topolánka (ODS, 2007-2009), která schválila návrh, podle kterého by církvím vrátila jen třetinu majetku, zbylé dvě třetiny by byly nahrazeny finanční částkou ve výši 83 miliard korun, vyplácenou po dobu 60 let. Paragrafované znění však ztroskotalo ve sněmovně na odporu opozice a i části poslanců ODS.⁶⁸

Vyřešení církevních restitucí se stalo během vyjednávání po volbách v roce 2010 jednou z priorit vznikající koalice ODS, TOP 09 a VV. V létě 2011 se pak vláda s církvemi dohodla na podobě vypořádání. Po určitých koaličních neshodách další návrh zákona o majetkovém vyrovnání schválila vláda Petra Nečase. Církvím mělo být vráceno 56 % jejich bývalého majetku, především zemědělské pozemky, a zbytek měl být opět nahrazen finanční částkou ve výši 59 miliard korun, splácenou po dobu 30 let. V důsledku takto provedené církevní restituce by též mělo dojít k postupnému zastavení financování církví prostřednictvím státního rozpočtu.⁶⁹

Proti vydání majetku se však zvedla vlna nevole, a to nejen ze strany opozičních ČSSD a KSČM. Jak již bylo opakovaně v textu práce zmiňováno, kritici s odvoláním na normy přijaté za Josefa II. tvrdili, že církev ani před rokem 1948 majetek nevlastnila, ale pouze jej jako veřejnoprávní korporace spravovala, a tedy není nic, co by církvi mělo být do vlastnictví vráceno. Terčem kritiky byl také klíč pro vydání

⁶⁶ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. Kostelní Vydří. Karmelitánské nakladatelství 2002. s. 17.

⁶⁷ MATULA, Miloš: *Odluka církve od státu z hlediska poměru státu a církví v ČR*. Církev a stát. Vztah státu a církve a postavení jednotlivce. Sborník příspěvků z konference. Brno, Masarykova univerzita 1996. s. 53.

⁶⁸ Lidovky.cz. *VV opět otočily*. [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/vv-opet-otocily-pomohly-schvalit-cirkevni-zakon-ve-vlade-pzt-zpravy-domov.aspx?c=A120111_085358_ln_domov_anl.

⁶⁹ Lidovky.cz. *VV opět otočily*. [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/vv-opet-otocily-pomohly-schvalit-cirkevni-zakon-ve-vlade-pzt-zpravy-domov.aspx?c=A120111_085358_ln_domov_anl

majetku nebo jeho ocenění. Sociální demokraté například uváděli, že náhrady jsou údajně nadhodnoceny o 54 miliard korun.

Téměř 20 let trvající jednání o majetkovém vyrovnání přitom není důležité jen kvůli odluce církví od státu, ale i z hlediska tzv. výčtových zákonů, do nichž byly vkládány již zmiňované tzv. blokační paragrafy, kvůli kterým mají potíže se svým dalším rozvojem stovky českých obcí, neboť mají mnohonásobně ztížené např. možnosti územního plánování.⁷⁰

Po výše naznačených politických jednáních a řadě sporů nakonec spatřil světlo světa původní návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Nicméně ani osud tohoto již dlouho očekávaného konkrétního návrhu nebyl přímočarý. Původní návrh zákona neprošel Senátem a po dlouhé a tehdy velmi komentované diskusi byl dne 15.08.2012 vrácen zpět dolní komoře Parlamentu.

Poslanecká sněmovna však návrh schválila i opětovně, a to i přes původní Senátní veto, a to se zárukou, že v zákoně bude přesně vymezeno období, na které se vztahuje a nedojde tedy v žádném případě k prolomení restituční hranice února 1948. Zákonu nakonec dovolil zákonodárným procesem projít i prezident Václav Klaus, nicméně rozhodl se ho ponechat bez podpisu, neboť ke zpracování a podobě zákona měl určité námitky, ale zároveň odmítavé stanovisko nepovažoval v dané politické situaci za vhodné. Pokud jde o námitky tehdejší hlavy státu, byly tyto i ze strany odborníků shledány za opodstatněné, přičemž v tomto smyslu se k věci vyjádřil i odborník na ústavní právo a odborný asistent Právnické fakulty Univerzity Karlovy, JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D.: *„Námitky shrnuté ve stanovisku prezidenta republiky jsou velmi závažné. Jak způsob schválení velmi těsnou většinou, přehlasování senátu, tak dlouhodobost řešení, finanční náročnost a použití odhadu církevního majetku, který je považován za nadsazený, jsou důležité politické argumenty, které by mohly svědčit, proč v této podobě tento zákon spíš neměl být přijat.“*⁷¹

Jde-li o stanoviska církevním představitelů, vyjádřil se k přijetí zákona o majetkovém vyrovnání arcibiskupský poradce Milan Badal: *„Myslím, že to byl očekávaný krok a je dobře, že pan prezident zvolil svou cestu. To, že k zákonu měl*

⁷⁰ Christnet. *Restituce schváleny, zbývá podpis Klause*. [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz/clanky/4935/cirkevni-restituce-schvaleny-zbyva-podpis-klausa.url>

⁷¹ Česká televize. *Dokonáno jest, Klaus nechal projít církevní restituce*. [online] [cit. 2013-12-08] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/204584-dokonano-jest-klaus-nechal-projit-cirkevni-restituce/>

výhrady, je jeho dlouhodobé stanovisko, zároveň chtěl umožnit, aby ta otázka už konečně byla vyřešena."⁷²

Naopak názory sociální demokracie, komunistů a i několika členů VV na skutečnost, že prezident nevyužil svého práva veta a zákon tak nezablokoval, byly dle očekávání zcela opačné, přičemž svůj slib ohledně podání ústavní stížnosti splnili téměř ihned po účinnosti zákona a podali nejprve návrh na předběžné opatření, které mělo pozastavit plnění smluv uzavřených mezi církvemi a státem, a to až dokud Ústavní soud nerozhodne o návrhu na zrušení celého zákona o církevních restitucích. Návrh byl v březnu 2013 odmítnut pro nepříslušnost Ústavního soudu, neboť v tomto typu řízení nelze vydávat předběžná opatření, která se vydávají jenom v řízení o ústavních stížnostech. Podnět směřující proti zákonu o církevních restitucích není z právního hlediska ústavní stížnost.⁷³

O osudu samotného zákona pak bylo rozhodnuto v červnu 2013, kdy ústavní soudci ve svém dvousestránkovém nálezu odmítli všechny námitky opozice. Rozhodli tak, že přijímání zákona o majetkovém vyrovnání ve sněmovně bylo v pořádku a opozice poškozena nebyla. Soudce zpravodaj Stanislav Balík rovněž zdůraznil, že soud není strážcem politické kultury, morálním arbitrem či vychovatelem politické reprezentace a že není povolán k tomu, aby rozsoudil spor o smysl českých dějin. Soudci také uvedli, že již v několika svých nálezech v minulosti nečinnost politiků při vydávání majetku církvím kritizovali.⁷⁴

Jedná-li se tedy o reakce na všechny kritické názory týkající se zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, posvětil Ústavní soud v podstatě závěr, že církevní subjekty byly skutečnými vlastníky majetku. Jejich vlastnické právo sice bylo mnoha způsoby omezeno či vázáno, nicméně nikdy nepřestal tento majetek patřit církevním subjektům. Ústavní soud ohledně výše finanční náhrady zdůraznil, že se nemůže zabývat každým pozemkem a jeho oceněním a že výměra původního majetku, z níž vycházela důvodová zpráva (a předchozí jednání mezi státem a církvemi), nevykazuje znaky libovůle či omylu zákonodárce, nýbrž má rozumnou

⁷² Česká televize. *Dokonáno jest, Klaus nechal projít církevní restituce*. [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/204584-dokonano-jest-klaus-nechal-projit-cirkevni-restituce/>

⁷³ Lidovky.cz. *Ústavní soud nezastavil církevní restituce, odmítl návrh ČSSD*. [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/ustavni-soud-nezastavil-cirkevni-restituce-odmitl-navrh-cssd-pb3-zpravy-domov.aspx?c=A130305_132422_in_domov_ziz

⁷⁴ Aktuálně.cz. *Domácí soudy a právo*. [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=781557>

a přiměřenou vazbu na dostupné historické údaje. Ústavní soud pak neshledal neústavnost ani v právní úpravě smluv mezi státem a dotčenými církvemi⁷⁵

3.3 Postoje politických stran k církevním restitucím

Tento bod práce je určen k tomu, aby poněkud podrobněji rozebral postoje jednotlivých politických stran v procesu schvalování zákona o majetkovém vyrovnání a nastínil i v současné době aktuální zprávy z politické scény, kde se i přes již účinný zákon a na jeho základě již uzavřené smlouvy začíná hovořit o modifikaci této zákonné úpravy církevních restitucí.

Při schvalování původního zákona byly role na stranách PRO a PROTI zákonu rozděleny poměrně jasně. Představitelé TOP 09 byli tehdy pro zákon, a to i z toho důvodu, že Česká republika byla již jedinou postkomunistickou zemí, která ještě svůj vztah k církvím neupravila způsobem přijatelným pro obě strany.

Avšak zásadním problémem se stala skutečnost, že tento vládní návrh zákona, podle kterého by církve od státu dostaly majetek v hodnotě zhruba 75 miliard korun a finanční náhradu 59 miliard korun, doporučil zamítnout ústavně-právní, hospodářský i školský výbor. Hlavními důvody bylo prolomení hranice 25. února 1948 a nadsazené vyčíslení hodnoty majetku.

Návrh se rovněž nezamlouval zejména sociálním demokratům, kteří byli na straně PROTI. Podle jejich názoru by se po přijetí zákona začaly hromadit stížnosti lidí, jejichž majetek byl restituován podle jiných kritérií. Návrh rovněž považovali za pouze další krok k zadlužování státu s dopadem na HDP, na státní rozpočet a na zadlužování budoucích generací na dalších třicet let. Nicméně obecně sociální demokracie nebyla proti ideji církevních restitucí, ovšem tehdejší návrh zákona vytvořeného vládou Petra Nečase byl podle nich nespravedlivý, neboť církvím přiznává daleko větší majetek a finanční náhrady jsou silně nadsazené.

Občanští demokraté byli tehdy dle očekávání na straně PRO zákon a vyslovili rovněž obavu z toho, že počet duchovních neustále roste a stát jim při neschválení zákona bude muset vyplácet čím dál více peněz, a hrozí také vydávání majetku na základě jednotlivých církevních žalob.

⁷⁵ Tisková zpráva Ústavního soudu ze dne 03.06.2013. [online] [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: http://www.usoud.cz/aktualne/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=1893&cHash=7813925151657c0f15c4adabd991aa5b

Nicméně pravicové i levicové strany i přes všechny neshody, díky nimž nakonec návrh zákona v původní podobě schválen nebyl, se shodovaly na tom, že majetkové vyrovnání a určité ekonomické oddělení církví od státu je skutečně nutným krokem, který by měl být učiněn v co nejbližší budoucnosti.⁷⁶

Poslanecká sněmovna nakonec návrh zákona schválila i napodruhé dne 08.11.2012, a to i přes veto tehdy levicového Senátu. Opozice se nakonec hlasování odmítla zúčastnit a její poslanci opustili jednací sál. Odmítavý postoj Senátu tak nakonec přehlasovalo 102 ze 103 přítomných poslanců. Prezident Václav Klaus již dříve svůj podpis podmínil dodáním záruky, že při vracení majetku nebude prolomena restituční hranice 25. února 1948. Premiér Petr Nečas (ODS) ho už v září ujistil, že zákon vychází z už platných restitučních zákonů a období, na které se vztahuje, jasně vymezuje. Podle tehdejšího ministra financí Miroslava Kalouska (TOP 09) tento návrh zákona v dlouhodobém horizontu vyřeší nejenom vztah státu a církví, ale povede k faktické odluce církví od státu a v dlouhodobém horizontu i k úsporám prostředků daňových poplatníků. I Václav Klaus podle Kalouska jako zkušený politik věděl, že se tato věc řeší již více než 20 let a bude tedy k případnému vetu zákona přistupovat velmi obezřetně. Opoziční poslanci přesto zákon označovali za „krádež století“ a vládní poslance obviňovali z vlastizrady a z kupčení s hlasy.⁷⁷

Jak již bylo naznačeno výše, ačkoli byly smlouvy o majetkovém vyrovnání se 16 církvemi uzavřeny již v únoru 2013, obnovila se v důsledku parlamentních voleb na podzim roku 2013 debata o možnosti změn zákona o majetkovém vyrovnání a tím *de facto* i smluv uzavřených s církvemi. Jako součást předvolební kampaně využily dvě nejsilnější levicové strany (ČSSD a KSČM) i slib těchto změn, neboť ze strany veřejnosti je skutečnost církevních restitucí stále přijímána spíše negativně.

Jak poznamenal v jednom ze svých projevů na půdě Senátu kardinál Dominik Duka, je otázka průzkumů veřejného mínění poněkud zavádějící, neboť podle jeho slov: *„Zajímavý průzkum je v řadě podnikatelských časopisů, kde dvě třetiny podnikatelů s tímto řešením souhlasí. Dovedu pochopit, že v situaci, kdy opravdu zápasíme s jistými ekonomickými problémy, dostane občan otázku: „Souhlasíte s tím, aby církve dostaly dar 59 miliard?“, odpoví negativně. I já, kdybych nebyl pražským arcibiskupem, ale řadovým knězem, bych řekl absolutně ne, protože v takovéto situaci*

⁷⁶ Epravo.cz. *Senátoři podle očekávání zamítli po dlouhé debatě zákon o církevních restitucích*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/zpravodajstvi/senatori-podle-ocekavani-zamitli-po-dlouhe-debate-zakon-o-cirkevnych-restitucich-84845.html>

⁷⁷ Christnet. *Restituce schváleny, zbývá podpis Klause*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz/clanky/4935/cirkevni-restituce-schvaleny-zbyva-podpis-klause.url>

*je to šílený krok. Ale sami víte, a bylo to řečeno již mými předřečníky, že se nejedná o žádné darování. Domnívám se, že i z ekonomického hlediska a zátěže státního rozpočtu je ono řešení výhodné, přičemž neuvažujeme o tom, že církve v tom případě, kdy se budou samofinancovat, budou minimálně téměř polovinu ze svých výnosů odevzdávat na různých daních a poplatcích celé společnosti.*⁷⁸

Sociální demokraté tedy v počátcích svých snah o revizi církevních restitucí požadovali uvalení moratoria na vrácení majetku nebo snížení finančních kompenzací a za tímto účelem zahájili jednání s představiteli církví. Také šéf hnutí ANO Andrej Babiš nevyloučil možnost revize církevních restitucí. Jakékoli znovuootevírání tématu vyrovnání státu s církvemi však razantně odmítl potenciální koaliční partner sociálních demokratů - lidovci. Pokud jde o postoj církví, je prozatím jasný - prostor pro snížení nároků, které jim přiznává zákon o církevních restitucích, nevidí.⁷⁹

Nicméně ani přes předvolební sliby a jednání vedená v závěru roku 2013 nezůstává levice tak zcela věrná svému původnímu postoji a ihned počátkem nového roku se v médiích objevila zpráva, že i v rámci levicového křídla se začínají objevovat sporná místa a že ČSSD pomalu ustupuje ze svého záměru zasahovat do smluv uzavřených s církvemi a i do samotného zákona o majetkovém vyrovnání. Zástupci ČSSD sice o možné revizi restitucí se svými koaličními partnery i s církvemi jednají, nicméně stále více sílí i v samotné straně postoj, že na uzavřených smlouvách s církvemi není bez souhlasu jejich představitelů možné cokoli změnit⁸⁰ – což z právního hlediska není jen názor, ale čistá realita, neboť v případě dvoustranného právního jednání se bez vzájemné dohody stran nemůže jedna z nich pouze ze své vlastní vůle zprostit přijatého závazku. I kdyby smlouvy neosahovaly onen magický článek, z něhož momentálně ČSSD vyvozuje neúspěch svého slibu tyto smlouvy změnit, a sice formulaci: „závazek vyplatit finanční náhradu nemůže bez dohody smluvních stran zaniknout jinak než splněním“, platila by tato skutečnost již přímo ze zákona. Nemůže na tom nic změnit ani modifikace samotného zákona o vyrovnání, na jehož základě jsou smlouvy uzavírány (neboť by přece jenom bylo možné hovořit o jejich poněkud speciální povaze oproti klasickým smlouvám krytým soukromým právem), neboť zákon ve svém textu obsahuje i určitou pojistku právě

⁷⁸ Dominik kardinál Duka. *Projev na konferenci „Církevní restituce – mýty a skutečnost“*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/prednasky-a-proslovy/projev-na-konferenci-cirkevni-restituce-myty-a-skutecnost/>

⁷⁹ Rozhlas.cz. *Šéf ČSSD Sobotka chce při jednání s církvemi otevřít možnost revize restitucí*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/sef-cssd-sobotka-chce-pri-jednani-s-cirkvemi-otevrit-moznost-revize-restituci--1283513

⁸⁰ Novinky.cz. *Miliardy pro církve rozdělily levici*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/323422-miliardy-pro-cirkve-rozdelily-levici.html>.

pro takovéto případy a stanoví, že „účel smlouvy se řídí tímto zákonem ve znění účinném ke dni uzavření smlouvy“.

Současný stínový ministr spravedlnosti a senátor Jiří Dienstbier (ČSSD) se pak vyjádřil v tom smyslu, že: „S rozsahem restitucí lze cokoli udělat pouze na základě dohody s církvemi. Protože zejména v té finanční části již byly podepsány smlouvy podle sice mizerného, nespravedlivého a neslušného zákona, ale byly podepsány a platí.“⁸¹

Jak se bude debata dále vyvíjet je otázkou dalších politických debat, nicméně jak je zřejmé, za současného stavu legislativy v České republice zde není cesta, kterou by se daly změnit či modifikovat již podepsaná znění smluv o majetkovém vyrovnání či jakkoli jinak zvrátit legitimně schválený zákon a na jeho základě již realizované kroky, které předvídá.

⁸¹ Novinky.cz. *Miliardy pro církve rozdělily levici*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/323422-miliardy-pro-cirkve-rozdelily-levici.html>

PRAKTICKÁ ČÁST

4 ČESKÁ VEŘEJNOST A CÍRKEVNÍ RESTITUCE

4.1 Česká společnost a její vztah k církvím

Ihned na začátku této kapitoly si vymezme základní otázky, jimž se budeme na následujících řádcích věnovat. Bude to jednak **názor společnosti na potřebnost církví v současném společenském systému** a na to, **v jakých oblastech by církve ideálně měly působit**, a v druhé řadě potom **otázka důvěryhodnosti církví** ve vztahu k současné společnosti, neboť tyto dva aspekty vztahu společnost vs. církve jsou rovněž ohniskem zájmu i u specializovaných institucí, zabývajících se výzkumem veřejného mínění.

Vztah společnosti k církvím a názor na potřebnost těchto náboženských institucí v současném mezilidském, politickém či ekonomickém dění se samozřejmě mění spolu s vývojem a směřováním celé společnosti. Jak již bylo podrobněji rozebráno v bodě 1.4 této práce, prošlo vnímání církví, jakož i religiozita evropského obyvatelstva jako taková, několika fázemi, z nichž v současné době můžeme pozorovat spíše jakousi obnovou tradiční společnosti, kdy si náboženství našlo opět cestu do veřejné sféry a společnost církve a jejich představitele chápe jako garanty určitých morálních a společenských norem.⁸²

Názor společnosti na církve, jejich postavení a potřebnost ve společnosti je velmi podstatným parametrem toho, jak tatáž společnost bude nahlížet na problematiku navrácení církevního majetku a možnosti financování církví.

Získat objektivní představu o tom, jak společnost na výše uvedenou problematiku postavení církví nahlíží, není snadné, nicméně alespoň do určité míry lze názory různých skupin objektivizovat prostřednictvím výzkumů veřejného mínění. V září roku 2012 zveřejnilo Centrum pro výzkum veřejného mínění, organizačně spadající pod Sociologický ústav Akademie věd ČR (dále jen „CVVM“), tiskovou zprávu nazvanou „Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku“. V rámci této zprávy je podrobně zmapován průběh a výsledky výzkumu, v němž byli jednotliví respondenti tázáni na otázky týkající se potřebnosti církví ve společnosti, zájmu konkrétních osob o problematiku církevních restitucí a dále pak

⁸² NEŠPOR, Zdeněk; LUŽNÝ, Dušan, *Sociologie náboženství*. Praha, 2007, s. 162.

již na otázky konkrétněji zaměřené a týkající se současného modelu majetkového vyrovnání s církvemi atd.⁸³

Jde-li o otázku potřeby církví, odpovědělo cca 67 % dotázaných v tom smyslu, že církve považují za velmi potřebné ve vztahu k zajištění duchovní opory lidem. Za velmi důležitou je považována i činnost církví v oblasti péče o seniory a nemocné (59 %) a v oblasti péče o chudé (49 %). Jako záruku dobré morálky ve společnosti vidí církve cca 39 % populace, zatímco pokud jde o otázku výchovy a vzdělávání, považuje církve za potřebné pouze každý čtvrtý Čech a jedna třetina lidí naopak považuje působení církve v této oblasti za více či méně nepotřebné.

Velmi zajímavé je rovněž srovnání vnímání církví ze strany společnosti v průběhu 90. let 20. století a dnes, což umožnilo pravidelné monitorování ze strany CVVM. Z tohoto časového srovnání vyplývá, že potřeba církví jako duchovní opory lidí zůstává dle výzkumů v průběhu posledních cca 20 let zhruba stejně hodnocena, nicméně naopak je tomu v dalších oblastech (péče o chudé, nemocné, vzdělávání), kde byl ze strany respondentů zaznamenán významný pokles potřeby, a to mezi lety 1993 až 2012 až o jednu pětinu. Ačkoli tedy církev znamená pro společnost mnoho v oblasti poskytování duchovní opory, výrazně ustupuje mínění o tom, že by církve měly ve společnosti zastávat i jiné významné funkce.⁸⁴

Velmi zajímavé jsou rovněž výsledky pravidelného šetření CVVM ohledně důvěry lidí v církve.⁸⁵ V pravidelných intervalech je v ČR monitorována důvěra občanů v nejrůznější veřejné instituce, mezi nimi i církve. V poslední tiskové zprávě, zveřejněné v říjnu 2013, se jako nejméně důvěryhodné instituce ze všech zkoumaných jeví právě církve. Spíše svou nedůvěru v tyto entity vyjádřily dvě třetiny dotazovaných, důvěru pak asi čtvrtina dotázaných (24 % důvěřujících, 66 % nedůvěřujících). I když v posledním roce důvěra v církve mírně narostla, stále se v grafu důvěryhodnosti drží na nejnižších příčkách.⁸⁶

Shrneme-li výše uvedená fakta, nevyhlíží vztah společnosti a církví právě pozitivně. Většina společnosti od nich očekává především a pouze působení

⁸³ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf

⁸⁴ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf

⁸⁵ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Důvěra některým institucím veřejného života*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7068/f3/po131004.pdf

⁸⁶ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Důvěra některým institucím veřejného života*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7068/f3/po131004.pdf

v duchovní oblasti a poskytování opory. Snad ještě činnost v charitativní oblasti lidé od církví převážně očekávají, tj. zabezpečování péče o chudé, nemocné a seniory.

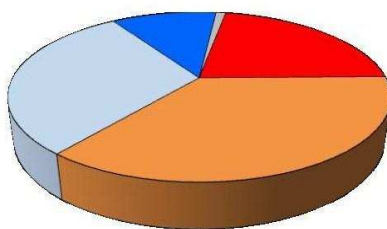
Ve vztahu k církevním restitucím pak tato bilance nepůsobí, jak je zřejmé ze statistik, příliš příznivým dojmem, neboť pokud podle názoru většiny veřejnosti mají církve hrát pouze okrajovou roli, bude se tato veřejnost jen velmi těžko smiřovat s realitou navrácení církevního majetku právě pro účely obnovení činnosti církví i v jiných, dnes minimalizovaných, oblastech.

4.2 Česká společnost a církevní restituce

Základní otázkou, na kterou se v rámci tohoto bodu zaměříme, je především skutečnost, **zda se česká veřejnost o problematiku církevních restitucí zajímá a v jaké míře**. Dále pak bude věnována pozornost otázce, **zda společnost vyslovuje spíše souhlas se současným modelem majetkového vyrovnání či naopak**, a nakonec pak otázce **názoru veřejnosti na rozsah v současné době aktuálního modelu navrácení církevního majetku**.⁸⁷

Jak je jasně patrné z výzkumů realizovaných ze strany CVVM, v České republice se o problematiku církevních restitucí více či méně zajímají cca dvě pětiny občanů (asi 41 %). Naopak cca tři pětiny lidí vyjadřují jasný nezájem (asi 58 %).

Graf 1: Zájem o problematiku navrácení církevního majetku⁸⁸

22 % rozhodně se nezajímá 36 % spíše se nezajímá 30 % spíše se zajímá 11 % rozhodně se zajímá 1 % neví

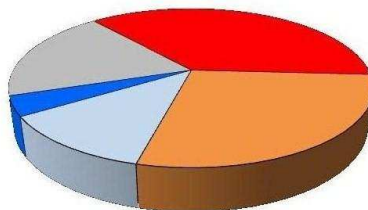
Zdroj: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění.

⁸⁷ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf

⁸⁸ Znění otázky: „Zajímáte nebo nezajímáte se o navrácení majetku církvím? Rozhodně se zajímáte, spíše se zajímáte, spíše se nezajímáte, rozhodně se nezajímáte?“ viz Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf

Jde-li o otázku souhlasu se současným modelem majetkového vyrovnání s církvemi, pak navážeme-li na předchozí odstavec, dle statistik s ním častěji souhlasí lidé věřící a lidé důvěřující církvím a lidé s pravicovou politickou orientací. Nicméně také v těchto kategoriích osob je těch, kteří s návrhem souhlasí, jasná menšina. Ještě častější je pak nesouhlas mezi lidmi bez vyznání a těmi, kteří důvěru v církve nemají.

Graf 2: Souhlas se současným návrhem na majetkové vyrovnání⁸⁹

37 % rozhodně nesouhlasí 28 % spíše nesouhlasí 12 % spíše souhlasí 5 % rozhodně souhlasí 19 % neví

Zdroj: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění

Shrneme-li zde uvedená fakta a navážeme-li na charakteristiky uvedené v předchozím odstavci, o problematiku navrácení církevního majetku se statisticky o mnoho významněji zajímají ti jedinci, kteří se v otázce důvěry v církve vyjádřily jasně negativně a rovněž ti, kteří se současným modelem majetkového vyrovnání nesouhlasí.

Přesuneme-li se k otázce rozsahu navráceného majetku, z dotazovaných jedinců nejvíce souhlasilo s tvrzením, že církvím se nemá vracet nic nad rámec majetku vydaného v minulosti, přičemž takto odpověděli cca tři z pěti dotazovaných (cca 63 %). Zhruba čtvrtina populace s tímto výrokem nesouhlasí a další navrácení majetku církvím schvaluje. Skupina odpůrců dalšího navrácení církevního majetku je stejně jako skupina lidí, kteří nesouhlasí se současným modelem majetkového vyrovnání, tvořena většinou lidmi bez vyznání a lidmi nedůvěřujícími církvím. Pokud jde o navrácení majetku odňatého po únoru 1948, souhlasí s ním častěji věřící, lidé důvěřující církvím a příznivci pravece. Vyjádříme-li zde uvedené procentuálně, pak tři z pěti dotazovaných osob se domnívají, že stát církvím nemá vracet nic, zhruba čtvrtina naopak proti restitucím nic nenamítá (nicméně z těchto jedinců se čtyři pětiny

⁸⁹ Znění otázky: „Souhlasíte nebo nesouhlasíte s přijetím právě projednávaného zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi? Rozhodně souhlasíte, spíše souhlasíte, spíše nesouhlasíte, rozhodně nesouhlasíte?“ viz Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf

domnívají, že restituce by neměly překročit hranici února 1948.

Jak vyplývá z výše uvedeného, nejdůležitějším zjištěním v rámci těchto otázek je především skutečnost, že jak souhlas se současným modelem majetkového vyrovnání s církvemi, tak souhlas s církevními restitucemi jako takovými, byl zaznamenán pouze u výrazně menšinové části populace.

4.3 Názory na různé aspekty otázky navrácení majetku církvím

Aspektů, s nimiž lze spojovat problematiku církevních restitucí, můžeme nalézt mnoho. Oficiální výzkumy a statistiky proto volí několik z nich tak, aby bylo možné dobrat se výsledku a utvořit si obrázek o podobě názoru společnosti na církevní restituce z různých úhlů pohledu.

CVVM si pro svůj výzkum zvolilo 10 takovýchto aspektů, přičemž každý z nich představuje jeden klíčový postulát společnosti, který se zde zformoval. Jednotlivé otázky nastiňují i rozmanitost již zmiňovaných úhlů pohledu, z nichž lze na problematiku navrácení majetku a majetkového vyrovnání s církvemi nahlížet. Rozeberme si tedy stručně každý z těchto aspektů.

Finanční náhrady, které předpokládá současný návrh zákona o majetkovém vyrovnání, jsou příliš vysoké. Toto je i současný názor ČSSD a levicově orientovaných stran, přičemž k populistickým heslům ve vztahu k nadsazenosti částek se uchýlilo i hnutí ANO.⁹⁰ Spíše souhlas s touto tezí vyslovilo téměř 70 % dotázaných, zatímco nesouhlas vyjádřilo pouhých 12 %.

Církev si májí peníze na vlastní činnost obstarávat samy bez účasti státu. 70 % respondentů vyslovilo v rámci výzkumu CVVM souhlas s tím, aby stát zcela přestal zajišťovat financování církví. Poněkud zvláštní se tato skutečnost jeví ve světle toho, že drtivá většina společnosti se k problematice restitucí staví spíše negativně a nesouhlasí s navrácením církevního majetku - přitom paradoxně je to ten nejvíce podstatný předpoklad pro to, aby stát v budoucnu mohl církev finančně zcela odstříhnout.

Zákon o majetkovém vyrovnání neoprávněně zvýhodňuje církev oproti ostatním restituentům. Rovněž alarmující číslo je 60 % dotazovaných, kteří s touto tezí vyslovili svůj souhlas. Vzhledem k předchozím odstavcům a analýze

⁹⁰ Týden.cz. ČSSD a ANO chtějí doložit, že náhrada církvím je nadsazená. [online] [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/cssd-a-ano-chteji-dolozit-ze-nahrada-cirkvim-je-nadsazena_295147.html#.UvxxqmJ5OG0.

vztahu společnosti k církvím jako takovým však není tento výsledek až tak překvapivý, neboť lidé nepovažují církev za společensky důležité a ani za důvěryhodné instituce. Ve společnosti se tedy i v souvislosti se silným tlakem různých zájmových skupin a politických stran ujal názor, že církvím se majetek vrací, ostatním právnickým osobám ne. Dle oficiálního vyjádření Ministerstva kultury ČR však toto tvrzení nemá reálné opodstatnění. Byl vrácen majetek jednak neziskovým organizacím (např. tělovýchovné organizace jako Sokol a Orel, Červený kříž atd.), avšak především byl restituován rozsáhlý majetek obcí, jen u lesní půdy šlo o cca 400.000 ha. (pro srovnání - v případě navrácení majetku církvím mají všechny dotčené pozemky rozlohu 261.000 ha). Ve vztahu k ostatním právnickým osobám (nadace, spolky, obchodní společnosti) je nutno zdůraznit, že základní překážkou pro reálné zařazení ostatních právnických osob jako jsou nadace, spolky a obchodní společnosti, do okruhu oprávněných osob z restitucí, je skutečnost jejich zániku po roce 1948, a to bez právního nástupnictví. Opětovné založení (byť se stejným názvem atd.), k němuž by eventuálně došlo po roce 1989, z právního hlediska není možné považovat za právní nástupnictví a není zde tedy žádný subjekt, ve vztahu k němuž by mohla být spáchaná majetková křivda napravena.

Naopak pro církev a náboženské společnosti charakteristické, že existují a trvají dlouhodobě a kontinuálně a je tedy zachována totožnost subjektu a je zde někdo, u něhož se lze pokoušet o nápravu způsobené majetkové křivdy dle zákona o majetkovém vyrovnání.⁹¹

Je sporné, zda církev v minulosti vlastnila majetek, který jim má být navrácen či nahrazen. Zde je nutné objektivně říci, že procento dotazovaných, které s danou tezí souhlasí (66 %) není ničím nečekané. Charakter církevního majetku, jeho rozsah a podklady k jeho navrácení či nahrazování jsou pro právníky pravděpodobně nejožehavějším podtématem celých církevních restitucí. Přes složitý vývoj, od vlastnictví vrchnosti a šlechty, přes patronátní právo, které samo o sobě ještě neznamenalo vlastnictví, až po úvahy o tom, že církev vlastně nikdy „svůj“ majetek nevlastnila a vždy jej měla pouze svěřen do správy, již není možné objektivně a nezájatě říci, zda je pravda vpravo, vlevo, či někde uprostřed. Na druhé straně zřejmě není příliš daleko od pravdy ani ten, kdo tvrdí, že složitost posuzování vlastnického práva církve je ze strany odpůrců restitucí pouze využívána k argumentaci proti celému modelu majetkového vyrovnání jako takovému.

⁹¹ Ministerstvo kultury ČR. *Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – často kladené otázky*. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkev-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/aktualni-informace/casto-kladene-otazky-173434/>

Nevyjasněné majetkové vypořádání s církvemi vážně komplikuje rozvoj obcí. S touto tezí souhlasilo cca 40 % dotazovaných, nicméně ale celých 25 % naopak vyjádřilo svůj nesouhlas. Je jasné patrné, že tato otázka již není tolik citlivou a společnost k ní nezačíná tak radikální postoj jako v případech předchozích. Z faktického hlediska však nevyřešení této otázky skutečně může znamenat pro obce určité riziko – vzpomeňme např. v této práci již podrobněji rozebíraný zákon č. 229/1991 Sb., který navracel zemědělský majetek sice pouze fyzickým osobám, nicméně ve vztahu k církevnímu majetku v něm byl obsažen tzv. „blokační paragraf“, § 29, který zakotvil, že majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám až do doby, než dojde k přijetí zákonů o tomto majetku. Obcím, které měly tento majetek ve správě, tím bylo často znemožněno s majetkem jakkoli jinak nakládat či na něm stavět apod.⁹²

Otázka navrácení církevního majetku je nejzásadnějším předvolebním tématem. Zde naopak větší procento respondentů vyslovilo svůj nesouhlas s touto tezí (47 %), nežli souhlas (36 %). Rovněž však tento výsledek koresponduje s analýzou v rámci předchozích odstavců, neboť jak již bylo řečeno, společnost se nijak výrazně o problematiku církevních restitucí nezajímá, a tudíž je logické, že ani v rámci svých volebních preferencí nebude přikládat tomuto tématu nijak zvláštní význam.

Zabavení majetku církvím po roce 1948 bylo spravedlivé. 44% respondentů se záporným názorem, hovoří za vše – rozhodně to odpovídá trendu odsuzovat vše, co bylo spojováno s nástupem komunistické strany k moci v našem státě. Ačkoli spíše záporný vztah k církvím a jejich roli ve společnosti ze strany české veřejnosti zajistil této tezi i nikoli nevýznamné procento souhlasících, a sice 29 %. Významné je i procento těch, kteří se k otázce vyjádřili slovy „nevím“ (28 %), což svědčí již o poměrně velké komplikovanosti takto položené otázky a část veřejnosti si není schopna utvořit na věc objektivní názor.

Navrácení církevního majetku je morální povinností české společnosti. S touto větou souhlas vyslovilo pouhých 29 % dotazovaných, naopak velmi vysoké je procento těch, kteří s uvedených nesouhlasí či dokonce rozhodně nesouhlasí (60 % dotazovaných). Zajímavé je, že zabavování majetku po roce 1948 odsoudilo 44 % respondentů, ovšem morální povinnost odčinit tyto křivdy a vrátit církvím majetek pociťuje pouhých 29 %. Hovoří to rovněž o nelehké cestě člověka k tomu utvořit

⁹² DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou*. Kostelní Vydří, 2009, s. 66.

si objektivní a vyvážený názor na takto složitou a citlivou problematiku, jako jsou církevní restituce.

Duchovní by měli mít postavení státních zaměstnanců placených ze státního rozpočtu. Opět jasně převažuje negativní názor na dané téma (57 %), nicméně přesně na polovinu se pak rozděluje zbytek dotazované části veřejnosti, kdy se cca 21 % vyjádřilo kladně a cca 21 % reagovalo odpovědí „nevím“. Zásadní nesouhlas je však bezesporu vyvolán především tou vidinou, že by daňový poplatník sám měl souhlasit s další položkou ve státním rozpočtu a dalším odčerpáváním peněz z něho. Vyrovnanost zbylých výsledků pak rovněž hovoří pro určitou komplikovanost dané otázky z hlediska jejího přímočarého a „černobílého“ posouzení.

Navrácení církevního majetku zlepší vnímání církví českou společností. Lze již víceméně očekávat, jaké byly výsledky ve vztahu k této otázce. Zásadní procento dotazovaných vyslovilo nesouhlas, a sice celých 68 %. Souhlas naopak pouhých 17 %. Nelze se takovýmto výsledkům divit, známe-li postoj české veřejnosti k církvím jako takovým a především k restitucím církevního majetku, které společnost spíše rozděluje a štěpí, nežli aby ji názorově sjednocovaly. Průměrný občan si je této skutečnosti vědom a proto si nedokáže představit, že by cokoli, co se děje v souvislosti s daným tématem, hovořilo pro nárůst oblíbenosti církví ve společnosti.

Závěrem k této kapitole lze především říci, jak pregnantně shrnulo CVVM ve své tiskové zprávě, že většině občanů nevyhovuje představa, že český stát má vůči církvím finanční závazky a musí jim vyplácet peníze. „Lze konstatovat, že vztah české veřejnosti k problému zabavení církevního majetku a k otázce jeho navrácení je komplikovaný a do určité míry rozporuplný.... Z tohoto hlediska se v tuto chvíli v otázce řešení restitučních nároků církví jeví být obtížné dosáhnout širšího celospolečenského konsensu. Analýza názoru veřejnosti na roli církví ve společnosti především ukázala, že od církví se očekává především poskytování duchovní opory lidem a charitativní činnost, tj. péče o staré a *nemocné a péče o chudé*.“⁹³

⁹³ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf.

5 EMPIRICKÁ ŠETŘENÍ – VLASTNÍ PRŮZKUM

5.1 Cíl průzkumu a pracovní hypotézy

Vztah společnosti k problematice církevních restitucí a rovněž i k církvím jako takovým je jedním z hlavních dílčích témat této práce. Proto i její nejpraktičtější a nejkonkrétnější zaměřená část, jejímž východiskem byl vlastní průzkum v této oblasti, se věnuje rozboru a analýze tohoto vztahu.

Vzhledem k objektivně omezeným možnostem dotazování a získání materiálu byl jako mezní počet respondentů získán počet 95. Okruh respondentů byl vybírán v rámci regionu Kutná Hora. Tato oblast byla zvolena především z důvodu své vhodnosti pro zkoumání právě problematiky církevních restitucí, neboť na Kutnohorsku se nachází mnoho sakrálních staveb, z nichž mnohé nalezneme i na seznamu mezinárodní organizace UNESCO, a rovněž zde nikoli nevýznamně působí církve i v oblasti školství (církevní gymnázium) a charity (Oblastní charita Kutná Hora). Občané žijící v tomto regionu tudíž přicházejí častěji do kontaktu s činností církve i v jiných oblastech, než je poskytování duchovní opory lidem, a mohou si tak lépe utvořit názor na potřebnost církve ve společnosti. Do jaké míry mají tato fakta vliv na jejich názor ve vztahu k restitucím církevního majetku, si ověříme právě prostřednictvím rozboru dotazníku a analýzy výsledků v rámci následujícího textu.

Východiskem celého průzkumu byla především hypotéza, že společnost velmi skepticky přistupuje k otázce správnosti a oprávněnosti církevních restitucí, nicméně že paradoxně povědomí velké části společnosti o této problematice je velmi omezené, neřku-li mizivé, neboť zájem o ni není velký, přičemž za této situace se přímou otázkou typu „co si myslíte o....“, nelze dobrat v odpovídající míře uspokojivé odpovědi.

Z tohoto důvodu proto byly otázky směřované na respondenty formulovány spíše konkrétněji, na první pohled nikoli přímo cílené na problematiku církevních restitucí, nicméně ve svém souhrnu nám pak poskytnuté odpovědi poskytnou poměrně komplexní pohled na postoj společnosti.

Jedná-li se o okruh otázek, bylo při jejich formulaci vycházeno z oficiálních výzkumů, realizovaných specializovanými centry, a to především z toho důvodu, že součástí vyhodnocení této části práce je i srovnání s reálnými výzkumy a výsledky dotazování respondentů v dané oblasti.

5.2 Použité metody a postupy

Vzhledem ke všem okolnostem byla metoda klasického dotazníku zvolena jako nejvhodnější způsob, jak získat potřebné podklady a data ke zpracování této části práce. Zvolen byl tedy dotazník vytvořený na webových stránkách, přičemž odkaz na stránku umožňující jeho vyplnění byl respondentům rozeslán s přímým oslovením a žádostí o jeho vyplnění.

Pro dotazník byl zvolen název „Církev a společnost“, přičemž význam názvu měl naznačovat, že naším zájmem není zjistit názor dotazovaných pouze ve vztahu k navrácení církevního majetku, ale že úmyslem je zjistit názor okolí i na církev jako instituce a na jejich roli ve společnosti.

V rámci odpovědí bylo možno volit ze tří variant, přičemž otázky byly formulovány tak, aby na ně bylo možno odpovědět pouze jednoduše Ano – Ne – či ve třetí variantě ve znění Nikdy jsem o tomto neuvažoval(a) / O tomto problému nic nevím / Nezajímám se o tyto aktivity apod.

Vzhledem k počtu respondentů a k účelu tohoto dotazníku nebylo přistoupeno ke členění variant odpovědí v rámci jemnějších nuancí, jako by byla např. formulace odpovědí ve stylu souhlasím – spíše souhlasím – nesouhlasím – rozhodně souhlasím atd., jak bývá zvykem u oficiálních výzkumů. Tyto výzkumy však pravidelně čítají v řádu tisíce respondentů, z různých regionů a oblastí České republiky, a v tomto rozsahu již tedy mají své opodstatnění.

5.3 Charakteristika souboru otázek

Dotazník sestával z pěti středně konkrétně definovaných otázek. Na úvod byl respondent konfrontován s otázkou ve znění **Považujete církev za instituci, která ve Vás vzbuzuje důvěru?** Tato otázka byla do souboru zařazena především z důvodu, aby bylo získáno měřítko pro posouzení dalších otázek, zaměřených již na konkrétní aktivity církve. Jak totiž vyplývá z poslední tiskové zprávy CVVM, zveřejněné v říjnu 2013 a monitorující důvěru občanů v různé veřejné instituce, pak jako nejméně důvěryhodné ze všech zkoumaných se jevily právě církve.⁹⁴ V momentě, kdy společnost nepovažuje církev za důvěryhodnou, jistě nebude mít ani velký zájem na tom, aby na její fungování či na vypořádání vzájemných vztahů

⁹⁴ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění: *Důvěra některým institucím veřejného života*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7068/f3/po131004.pdf

církve a státu byly vynakládány jakékoliv částky, natož pak částky v řádu miliard korun. Tento předpoklad byl výchozí úvahou, přičemž o její správnosti či nesprávnosti ve vztahu ke zvolenému okruhu dotazovaných bude pojednáno v následujícím odstavci.

Další otázka byla zaměřena již konkrétně na region Kutnohorska, a sice ve znění **Poskytuje podle Vás Církevní gymnázium v Kutné Hoře kvalitní výuku?** Tato otázka byla do souboru zařazena z toho důvodu, že různé aktivity církve se (jak vyplývá z většiny průzkumů) těší různé míře podpory ze strany české veřejnosti. Z hlediska časového srovnání zůstává potřebnost církví zhruba stejně hodnocena v oblasti duchovní opory, nicméně právě naopak je tomu v oblasti vzdělávání, kde byl ze strany respondentů v oficiálních výzkumech zaznamenán významný pokles potřebnosti.

Třetí v pořadí byla zařazena otázka **Je činnost Oblastní charity Kutná Hora podle Vás prospěšná a užitečná?** Tato otázka byla zařazena rovněž vzhledem k dosud zveřejňovaným výzkumům, neboť činnost církve v charitativní oblasti, jako je péče o chudé a nemocné, je tradičně obyvatelstvem shledávána jako nejpotřebnější, a to hned po poskytování duchovní opory a podpory občanům.

Dále byl respondent dotazován na otázku ve znění **Souhlasíte s tím, aby provoz kostelů ve Vašem městě přestal být financován ze státního rozpočtu a jejich provoz zajišťovala církve z vlastních prostředků?** Představa veřejnosti o vztahu státu a financování církví je tradičně spíše v neprospěch církví, nicméně povědomí a informovanost společnosti o tom, kdo jaké aktivity v religiózní oblasti financuje a zastřešuje, je obecně nižší, než by bylo žádoucí. I z toho důvodu byla otázka formulována pro odborníka možná poněkud zavádějícím dojmem, neboť v současné době stát přispívá na provoz kostelů jen cca 5% celkové částky a většina z financí poskytnutých státem je vydána na platy duchovních – nicméně pro účely tohoto průzkumu bylo toto znění shledáno jako nejsnáze zodpověditelné a pochopitelné.

A konečně poslední otázka, s níž byly dotazované osoby konfrontovány, byla zacílena spíše na pocitovou stránku těch, kteří jsou alespoň minimálně seznámeni s problematikou církevních restitucí, a zněla **Je podle Vás navrácení majetku církvím morální povinností českého státu?** S obdobnými otázkami byli konfrontováni i respondenti v rámci oficiálních výzkumů, přičemž v jejich rámci vyslovila souhlas s obdobnou tezí pouze cca 1/3 dotazovaných.

5.4 Výsledky průzkumu

Věnujme se nyní krátce každé z otázek, přičemž uveden bude vždy výsledek dotazování a rovněž i srovnání, zda tyto údaje korespondují s reálnými výzkumy či naopak.

Na otázku, zda církev je institucí, která vzbuzuje v lidech důvěru, odpovědělo 55,79 % dotazovaných jednoznačně, že nikoli. Naopak důvěru vyjádřilo z celkového počtu dotazovaných 24,21 %. Tento výsledek není nijak překvapivý a celkem odpovídá výsledkům u srovnatelných otázek v rámci reálných průzkumů a výzkumů, rovněž spíše nedůvěru v tyto entity vyjádřily dvě třetiny dotazovaných, důvěru pak asi čtvrtina dotázaných. (24 % důvěřujících, 66 % nedůvěřujících). I když v posledním roce důvěra v církve mírně narostla, stále se v grafu důvěryhodnosti drží na nejnižších příčkách.⁹⁵

Graf 3: Názor na církev jako instituci

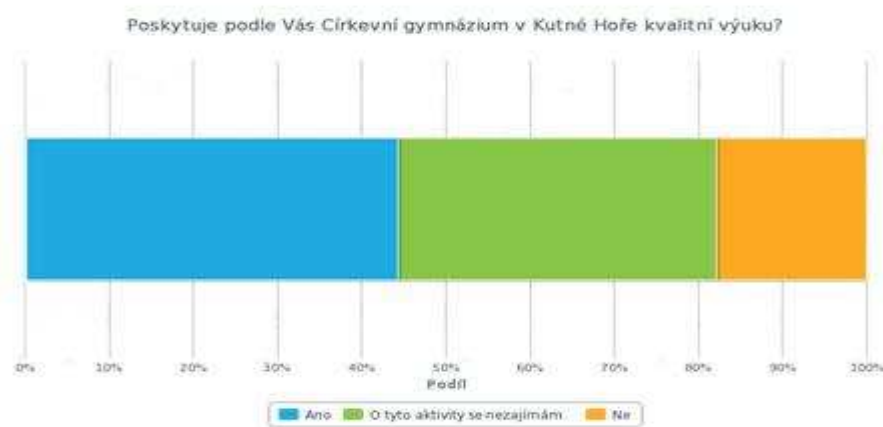

Zdroj: Vlastní zdroj

Otázka, zda Církevní gymnázium v Kutné Hoře poskytuje kvalitní výuku, se setkala naopak s více rozporuplnými reakcemi. 44,21 % respondentů odpovědělo jednoznačně ano, oproti tomu 37,89 % reagovalo zvolením odpovědi, že o tyto aktivity se nezajímá. Zápornou odpověď zvolilo pouze 17,89 % dotazovaných.

⁹⁵ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění: *Důvěra některým institucím veřejného života*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7068/f3/po131004.pdf

Graf 4: Názor na výuku na Církevním gymnáziu

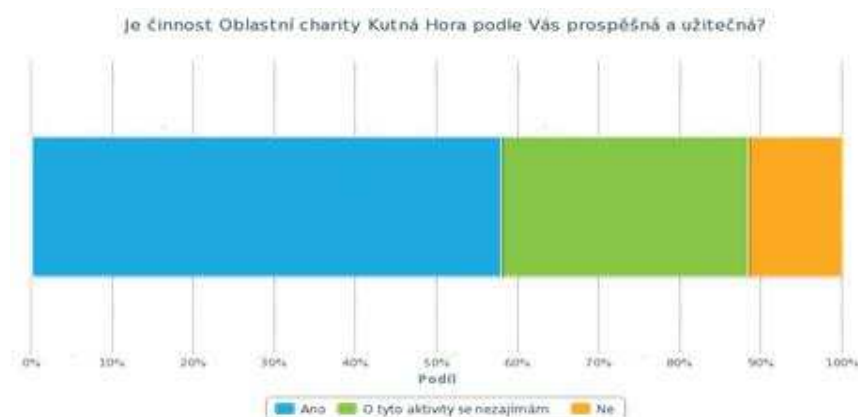

Zdroj: Vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že z oficiálních výzkumů vyplynula nechuť společnosti k tomu, aby církve zastávala funkce v oblasti vzdělávání, je tento výsledek poněkud překvapivý, nicméně podívejme se na něj z pohledu občana Kutnohorského regionu. Vzhledem k umístění Církevního gymnázia v regionu jej bude navštěvovat mnoho dětí z místních rodin, přičemž tyto ani nemusí být nijak výrazně nábožensky založené, a mnoho občanů se tak v každodenním životě setká právě s fungováním tohoto školského zařízení a v drtivé většině s ním nebude nijak výrazně nespokojena.

Otázka cílená na činnost Oblastní charity Kutná Hora, odpovídá zcela reálných výzkumům, neboť ve smyslu, že činnost charity je užitečná a potřebná, odpovědělo 57,89 % dotazovaných, přičemž 30,53 % se o tyto aktivity nezajímá. Záporná odpověď byla zaznamenána pouze u 11,58 % respondentů.

Graf 5: Názor na činnost Oblastní charity

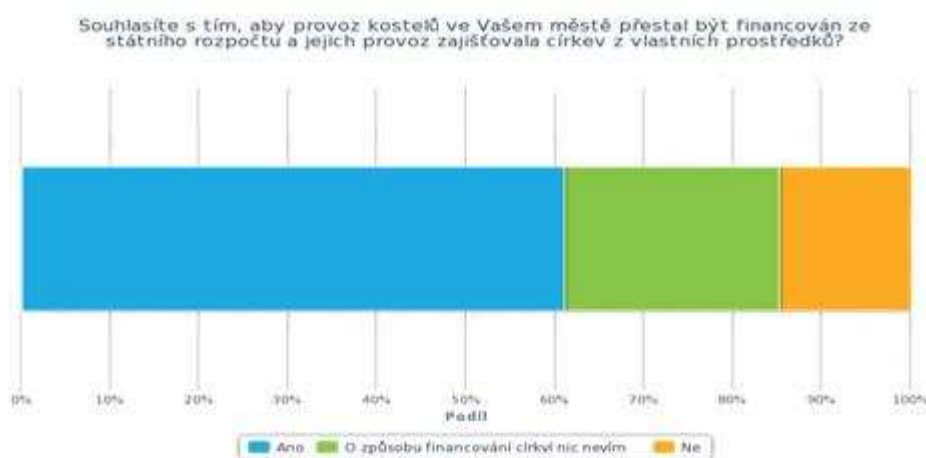

Zdroj: Vlastní zpracování

Potvrzena byla tedy teze, že pro českou veřejnost je sice činnost církve v této oblasti poměrně ceněná a považovaná za potřebnou, nicméně většina společnosti od církvi očekává především a pouze působení v duchovní oblasti.

Otázka na financování provozu kostelů rovněž rozhodně odpovídá původní tezi vyplývající z výsledků reálných výzkumů a svůj souhlas vyslovilo 61,05 % dotazovaných. Vzhledem k objektivně nepříliš vysoké informovanosti běžných občanů o problematice financování církvi tak s reálnou situací koresponduje i 24,21 % těch, kteří o způsobu hrazení nákladů na činnost církvi dle svého vyjádření nic neví.

Graf 6: Názor na financování církvi

Zdroj: Vlastní zpracování

Konečně se dostáváme k závěrečné otázce, v jejímž rámci byl respondent konfrontován s tezí, zda podle něho je navrácení majetku církvi morální povinností českého státu. Celých 54,74 % odpovědělo zcela jasně negativně, souhlasně pouze 26,32 %, a celých 18,59 % odpovědělo formou „o problému církevních restitucí nic nevím“.

Ve srovnání s reálnými výzkumy – v nich s touto větou souhlas vyslovilo pouhých 29 % dotazovaných (což odpovídá i výsledku dosaženému v rámci vlastního výzkumu), a naopak velmi vysoké bylo procento těch, kteří s uvedeným nesouhlasili či dokonce rozhodně nesouhlasili (60 % dotazovaných). Zajímavé je, že zabavování majetku po roce 1948 v rámci reálných výzkumů odsoudilo 44 % respondentů, ovšem morální povinnost odčinit tyto křivdy a vrátit církvi majetek pocituje pouhých 29 %.

Graf 7: Názor na navrácení majetku církvím

Zdroj: Vlastní zpracování

Vše zde uvedené nicméně rovněž potvrzuje výchozí tezi o neobjektivním a rozporuplném názoru společnosti na problematiku církevních restitucí.

5.5 Interpretace výsledků a závěry

Jak zcela evidentně vyplývá z předchozí analýzy dat v této kapitole, názory současné společnosti dávají skutečně za pravdu tezi, že právní a společenský kontext je již od dob počátků vzniku církevního tak kontroverzní a rozporuplný, že ani sebelepší právní či sociologická analýza nám nemůže dát jasnou odpověď na to, zda církve mají na tyto restituční kroky skutečně právní nárok či ne. Jak by pak mohl běžný občan dávat na otázky související s problematikou církevních restitucí objektivní a logicky nerozporné odpovědi?

Jak bylo naznačeno již v předchozím textu práce, jádro celého problému spočívá právě v přístupu společnosti k církvím. Při současném stavu společenského povědomí o jejich činnosti a zájmu o ni je více než logické, že není-li tento obecný vztah kladný, jen těžko budou občané souhlasit s tak výraznými majetkovými přesuny ve prospěch církví od státu, byť by na to snad dle určité části společnosti měla nárok, jak morálně, tak historicky.

Od tohoto postoje se odvíjí i negativní názory na působení církví i v jiných oblastech než charitativních a duchovních, a rovněž jim lze osvětlit i rozporuplné názory na financování církví. Samozřejmě že je nesmyslné souhlasit s tím, že se církve mají financovat samostatně a na státu nezávisle a přitom si neuvědomovat,

že bez toho, aby došlo k restituci majetku, nemají církve z čeho svou činnost financovat a jejich oddělení a finanční nezávislosti na státu tak objektivně nikdy nemůže dojít. Bohužel skutečnost, že velká část společnosti tuto základní souvislost opomíjí, je jasně patrná.

Objektivně však není možné očekávat, že by názor odborné i laické veřejnosti byl jasný a černobílý. V souvislosti s touto otázkou je velmi vhodné zmínit tzv. model Policy Paradox.⁹⁶ Tento model je velmi příhodný pro popsání procesu vytváření politických rozhodnutí ve věcech, o nichž se vede veřejná debata a která jsou veřejně velmi hojně diskutována. Tuto podmínku debata o majetkovém vyrovnání s církvemi naprosto splňuje. Ústředím modelu Policy Paradox je představa, že politika a rozhodování v ní jsou plné situací odporujících logice a znamená to tedy, že stejné situace lze na základě stejných dostupných dat interpretovat několika způsoby a dospívat tak k zásadně odlišným závěrům ohledně možných a vhodných řešení. Rovněž i v debatě o problému církevních restitucí se setkáváme s diametrálně odlišnými postoji, které však jsou, jak vyplynulo z textu celé této práce, pouze odlišným nahlížením na realitu či odlišnou interpretací reality.

Zcela bezpochyby tudíž můžeme dát za pravdu tezi, že *„vztah české veřejnosti k problému zabavení církevního majetku a k otázce jeho navrácení je komplikovaný a do určité míry rozporuplný.... Z tohoto hlediska se v tuto chvíli v otázce řešení restitučních nároků církví jeví být obtížné dosáhnout širšího celospolečenského konsensu.“*⁹⁷

⁹⁶ STONE, Deborah. *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. New York: Norton, 2002.

⁹⁷ Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf

ZÁVĚR

Církevní restituce jsou prokazatelně velmi kontroverzním tématem na naší politické i společenské scéně. Cílem této práce, resp. její teoretické části, proto bylo shrnout a osvětlit souvislosti historických událostí se současným stavem vztahů mezi církvemi a státem a rovněž nastínit linii složitých majetkových přesunů.

Pojmu církevního majetku, procesu jeho vzniku a jeho postupnému zabavování a postátňování byla věnována poměrně rozsáhlá pozornost, a to z toho důvodu, že tato fakta jsou jedním ze zásadních stavebních kamenů pro získání objektivního pohledu na problematiku církevních restitucí.

Názory církví, politických stran a představitelů našeho státu se v průběhu posledních desetiletí scházely, rozcházely, shodovaly i různily, přičemž složitý průběh debat a sporů nakonec dal vzniknout současné podobě zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Popsán byl rovněž samotný proces schvalování a debaty o zákonu č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání, jehož proces vzniku byl velmi komplikovaný.

V práci nechybí ani rozbor postojů politických stran ve vztahu k církevním restitucím a detailnější pozornost je věnována především událostem posledního desetiletí, v němž se již začala formovat současná podoba zákona o majetkovém vyrovnání.

V rámci praktické částí této práce nebyl opomenut ani názor široké společnosti na církevní restituce. Využito bylo i mediálních zdrojů a aktuálních zpravodajských článků, z nichž je patrný rozporuplný postoj české veřejnosti ve vztahu k tomuto problému. Názor společnosti na církve, jejich postavení a potřebnost ve společnosti je rovněž velmi podstatným parametrem toho, jak tatáž společnost bude nahlížet na problematiku navrácení církevního majetku a možnosti financování církví.

Získat objektivní představu o tomto postoji společnosti není snadné, nicméně alespoň do určité míry lze názory různých skupin objektivizovat – proto bylo v rámci praktické části využito výsledků oficiálních výzkumů veřejného mínění, prováděných specializovaným Centrem pro výzkum veřejného mínění, organizačně spadající pod Sociologický ústav Akademie věd ČR.

Otevřenými stále zůstávají otázky, zda současný názorový stav české společnosti a její spíše negativní přístup pramení pouze z momentálního rozčarování a postupem času společnost dospěje k závěru, že nyní učiněné kroky měly velký potenciál a do budoucna se ukázaly správnými, anebo i v budoucnu bude postoj

veřejnosti k církvím vždy spíše negativní.

Rovněž zajímavou se jeví otázka, zda vztah veřejnosti k církvím jako institucím bude i nadále mít spíše sestupnou tendenci, či zda si v blízké budoucnosti a ve vztahu církev opět získá více pozornosti a snad i nové role v životě lidí.

V souvislosti s předchozím je možné si klást ještě otázku, zda i tradiční činnost církví jako bylo vzdělávání dětí a mládeže i ve světských oborech, si opět najde cestu k uplatnění v rámci současné společnosti, anebo zda už je skutečně model církevního školství takovým přežitkem, který by česká veřejnost nebyla schopna v nějakém větším měřítku akceptovat.

Přesuneme-li se k poslední části práce, je tato věnována vlastnímu průzkumu, který měl za úkol alespoň do určité míry zmapovat názor veřejnosti na téma církevních restitucí a na církve vůbec, přičemž vzhledem k nižšímu počtu respondentů byl tento průzkum zaměřen regionálně úžeji, a to na region Kutnohorská.

Cílem bylo v co největší možné míře takto získaná data analyzovat, porovnat je s oficiálními výzkumy a vyvodit z nich závěry, které by popsaly či alespoň přibližovaly vztah české veřejnosti k tématu církevních restitucí. Objektivně se však nemohlo s omezenými možnostmi, v nichž byl vlastní průzkum prováděn, podařit dosáhnout výsledku, který by měl srovnatelnou vypovídající hodnotu jako oficiální výzkumy a průzkumy, organizované specializovanými institucemi. Jednak otázky byly formulovány pouze ve vztahu k danému regionu a již k samotnému regionálnímu omezení bylo přistoupeno především z důvodů omezeného množství respondentů, které bylo možné pro dotazník v daném případě získat.

I před výše uvedené nedokonalosti zapříčiněné objektivními okolnostmi však všechny kapitoly práce provází snaha shrnout jak teoretická, tak i historická a společenská východiska, přičemž nechybí ani vlastní názory na problematiku církevních restitucí v České republice.

Jak je zřejmé, není česká veřejnost dostatečně informovaná na to, aby výsledky průzkumů veřejného mínění mohly být brány v potaz jako berná mince pro správnost či nesprávnost současného modelu majetkového vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi. Nicméně i vzhledem k současné ekonomické situaci (či představě běžného občana o ní), není tento spíše negativní postoj k církevním restitucím nijak překvapivým.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ADAMOVIÁ, Karolina; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.

DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou*. Kostelní Vydří, 2009.

HUBÁLKOVÁ, E. *Majetkové restituce*. Praha: ASPI Publishing, 2004.

JANIŠOVÁ, Milena, KAPLAN, Karel. *Katolická církev a pozemková reforma 1945-1948*. Brno, 1995.

KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Studie OI č. 7. Občanský institut. 1995. ISBN 80-901659-3-1.

KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu 1948-1953*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, Nakladatelství Doplněk, Brno, 1993.

MALÝ, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010.

MATULA, Miloš: *Odluka církve od státu z hlediska poměru státu a církví v ČR*. Církev a stát. Vztah státu a církve a postavení jednotlivce. Sborník příspěvků z konference. Brno, Masarykova univerzita 1996.

NEŠPOR, Zdeněk; LUŽNÝ, Dušan. *Sociologie náboženství*. Praha, 2007.

NOVOTNÝ, Lukáš. *Dekrety, odsun sudetských Němců v historické paměti Čechů*. Naše společnost. Č. 2-2012.

PAVLÍČEK, Václav. *O České státnosti*. Karolinum 2002. Svazek I.

SYLLOVÁ, Jindřiška. *K výkladu čl. 16 Listiny základních práv a svobod*. In: KOLÁŘ, Petr; KŘÍŽ, Jakub a kol. *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. CEVRO Institut o.p.s, 2009, Praha.

TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. Kostelní Vydří. Karmelitánské nakladatelství 2002.

TRETERA, R., J., PŘIBYL, S., *Konfesní právo a církevní právo*. Jan Krigl, Praha, 1997.

ZOULÍK, František. *Zamyšlení nad vyrovnáním státu s církvemi*. In: KOLÁŘ, Petr; KŘÍŽ, Jakub a kol. *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. CEVRO Institut o.p.s, 2009, Praha.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

STONE, Deborah. *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. New York: Norton, 2002.

Seznam použitých internetových zdrojů

Aktuálně.cz. *Domácí soudy a právo*. [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=781557>

Česká televize. *Baptisté definitivně odmítli peníze z církevních restitucí*. [online] [cit. 2013-20-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/223656-baptiste-definitivne-odmitli-penize-z-cirkevnich-restituci/>

Česká televize. *Dokonáno jest, Klaus nechal projít církevní restituce*. [online] [cit. 2013-12-08] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/204584-dokonano-jest-klaus-nechal-projit-cirkevni-restituce/>

Dominik kardinál Duka. *Projev na konferenci „Církevní restituce – mýty a skutečnost“*. [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/prednasky-a-proslovy/projev-na-konferenci-cirkevni-restituce-myty-a-skutecnost/>.

Epravo.cz. *Senátoři podle očekávání zamítli po dlouhé debatě zákon o církevních restitucích.* [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/zpravodajstvi/senatori-podle-ocekavani-zamitli-po-dlouhe-debate-zakon-o-cirkevnych-restitucich-84845.html>

HRÁDELA, Karol. *Co bylo ukradeno, musí být vráceno, aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku.* [online] [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>.

Christnet. *Církevní restituce schváleny, zbývá podpis Klause.* [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz/clanky/4935/cirkevni-restituce-schvaleny-zbyva-podpis-klause.url>

LANG, A. *Církev, sloup a opora pravdy*, Velehrad, Olomouc 1993 [online] [cit. 2013-11-05]. Dostupné také z: <http://www.orik.cz/content/prehled-krestanskych-cirkvi>.

Lidovky.cz. *Ústavní soud nezastavil církevní restituce, odmítl návrh ČSSD.* [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/ustavni-soud-nezastavil-cirkevni-restituce-odmitl-navrh-cssd-pb3-/zpravy-domov.aspx?c=A130305_132422_ln_domov_ziz

Lidovky.cz. *VV opět otočily.* [online] [cit. 2013-12-08]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/vv-opet-otocily-pomohly-schvalit-cirkevni-zakon-ve-vlade-pzt-/zpravy-domov.aspx?c=A120111_085358_ln_domov_ani.

Ministerstvo kultury ČR. *Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – často kladené otázky.* Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/aktualni-informace/casto-kladene-otazky-173434/>.)

Novinky.cz. *Miliardy pro církve rozdělily levici.* [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/323422-miliardy-pro-cirkve-rozdelily-levici.html>.

Rozhlas.cz. *Šéf ČSSD Sobotka chce při jednání s církvemi otevřít možnost revize restitucí.* [online] [cit. 2014-01-05]. Dostupné z:

<http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/ zprava/sef-cssd-sobotka-chce-pri-jednani-s-cirkvemi-otevrit-moznost-revize-restituci--1283513>

Sagit.cz. *Restituce*. [online] [cit. 2013-10-14]. Dostupné z:

http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_393.htm.

Týden. *Duka: Lidové hlasování o církevních restitucích není možné*. [online] [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/duka-lidove-hlasovani-o-cirkevnich-restitucich-neni-mozne_289156.html#.Usq7q9Lul_g.

Ústav pro studium totalitních režimů. *Akce K*. [online] [cit. 2013-10-14]. Dostupné z:

<http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k>).

Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 87/1991 Sb., Všeobecná část.

Ernst & Young, s.r.o. *Kvalitativní komentář algoritmu užitého ze strany církví a náboženských společností pro odhad hodnoty zabaveného církevního majetku*. Praha, 08.10.2008.

Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6901/f3/pi121023.pdf

Sociologický ústav Akademie věd ČR. Centrum pro výzkum veřejného mínění: *Důvěra některým institucím veřejného života*. [online] [cit. 2014-02-06]. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7068/f3/po131004.pdf

Tisková zpráva Ústavního soudu ze dne 03.06.2013. [online] [cit. 2014-02-04].

Dostupné z:

http://www.usoud.cz/aktualne/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=1893&cHash=7813925151657c0f15c4adabd991aa5b

Usnesení vlády ČR ze dne 27.09.2011, č. 719, o Parametrech majetkového vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi.

Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

Zákon č. 480/1991 Sb., o době nesvobody

Zákon č. 87/1991 Sb

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Přehled církví a finančních náhrad	I
Příloha B – Tabulka struktury církví v ČR.....	II
Příloha C – Text dotazníku.....	III

PŘÍLOHY

Příloha A – Přehled církví a finančních náhrad

Dotčená církev	Kč
Apoštolská církev	1 056 336 374
Bratrská jednota baptistů	227 826 069
Církev adventistů sedmého dne	520 827 586
Církev bratrská	761 051 303
Církev československá husitská	3 085 312 000
Církev řeckokatolická	298 933 257
Církev římskokatolická	47 200 000 000
Českobratrská církev evangelická	2 266 593 186
Evangelická církev augsburského vyznání v České republice	118 506 407
Evangelická církev metodistická	367 634 208
Federace židovských obcí v České republice	272 064 153
Jednota bratrská	601 707 065
Luterská evangelická církev a. v. v České republice	113 828 334
Náboženská společnost českých unitářů	35 999 847
Pravoslavná církev v českých zemích	1 146 511 242
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	654 093 059
Starokatolická církev v České republice	272 739 910

Příloha B – Tabulka struktury církví v ČR

Svobodné reformované církve (kongregacionalisté)	Vycházejí z kalvínské reformace, tuto linii u nás představuje církev bratrská.
Baptisté	Pocházejí z anglické reformace a dle jejich věrouky musí křtu předcházet osobní víra a vyznání, proto křtí až v dospělosti a jen takový křest považují za platný. Nejvíce jsou rozšířeni v USA, v Rusku a na Ukrajině.
Metodisté	Oddělili se od anglikánů a od ostatních protestantů se liší důrazem na osobní posvěcování, ke kterému je potřeba kromě milosti a víry také spolupráce člověka. Tímto metodickým úsilím o vlastní posvěcení, kterým jsou blízcí katolické nauce, si také vysloužili svůj; metodistickým tradicím je blízká Armáda spásy. Je organizována vojenským způsobem a jejím cílem je sociální pomoc a misie.
Letniční církve	Zakládají své vyznání na osobním prožitku působení Ducha svatého. Zdůrazňují přítomnost a nutnost charismat - mluvení jazyky, uzdravování, proroctví atd.; samotné hnutí se považuje za nadkonfesijní a projevuje se také uvnitř tradičních evangelických i katolických církví; mezi protestantské letniční sbory patří u nás např. Voda života, Nový život, Ježíš přijde, Sbor Božího slova, Křesťanské společenství. Některé z nich mají rysy sekty, tzn. manipulace s lidským vědomím. Umožňuje jim to právě "charismatický" projev, který může být často spíše davovou psychomanipulační praktikou než působením Ducha svatého.
Křesťanské sbory	Vznikly jako snaha o viditelné společenství jediné Kristovy církve. Odmítají konfesijní rozdělení i struktury církve. Považují za autentického křesťana toho, kdo se drží "zásad evangelia", neznají jiné "členství".
Adventisté sedmého dne	Odštěpili se od baptistů v polovině 19. stol., od nichž přejali nutnost osobního obrácení jako předpokladu křtu (vždy ponořením). Zdůrazňují brzký druhý příchod Ježíše Krista. Zavazují své členy k zachovávaní některých starozákonních předpisů, např. svěcení soboty a rozlišování čistých a nečistých pokrmů. Členové odevzdávají desátek ze svých příjmů.

Příloha C – Text dotazníku

Považujete církev za instituci, která ve Vás vzbuzuje důvěru?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Nikdy jsem nad tím neuvažoval(a)

Poskytuje podle Vás církevní gymnázium v Kutné Hoře kvalitní výuku?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ O tyto aktivity se nezajímám

Je činnost oblastní charity Kutná Hora podle Vás prospěšná a užitečná?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ O tyto aktivity se nezajímám

Souhlasíte s tím, aby provoz kostelů ve Vašem městě přestal být financován ze státního rozpočtu a jejich provoz zajišťovala církev z vlastních prostředků?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ O způsobu financování církví nic nevím

Je podle Vás navrácení majetku církvím morální povinností českého státu?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ O problému církevních restitucí nic nevím

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michaela Klemáková

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Církevní restituce

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 16

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr.